

W 2
19544

ZÁKLADY

POŘÁDÁ

PETR ZENKL

Inž. Eduard Krasts

LOTYŠSKO

»VESMÍR«

NAKLADATELSKÁ A VYDAVATELSKÁ SPOLEČNOST

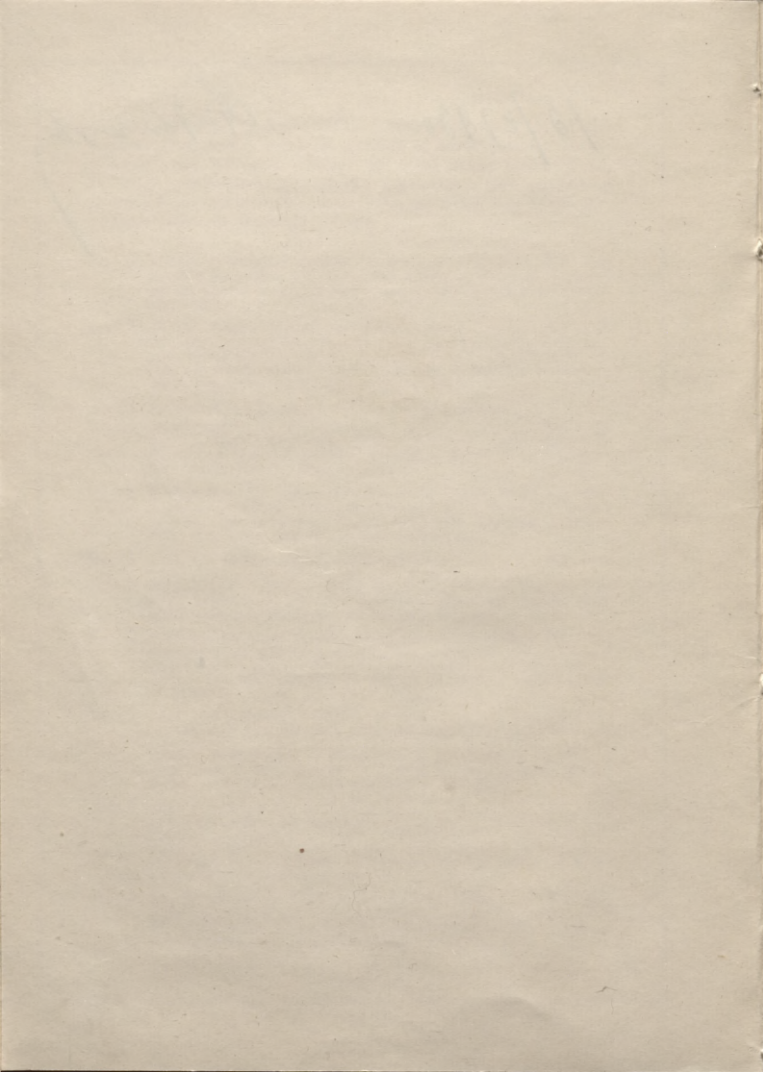
S R. O. V PRAZE VII, DOBROVSKÉHO 29

Naše lidov ýchovná knihovnička v ucelených svazcích přináší poučení o rozličných otázkách, s nimiž se čtenář stýká v životě, v denní praxi, při styku s úřady, při četbě novin, literatury atd. Příručky jsou psány slohem jasným a prostým a jsou uspořádány přehledně, aby čtenář rychle našel, čeho mu třeba. Kde je vhodné, je látka sestavena abecedně v hesla.

- Sv. 1. MUDr. J. Pruška: *Ženám*. (S vyobraz.) Kč 3-60
Co má žena vědět o svém pohlavním ústrojí. — Těhotenství. — Jak má žít těhotná žena. — Porod. — Šestinedělí. — Jak se má chovati šestinedělka.
- Sv. 2. MUDr. Quido Mann: *Matkám* Kč 3-60
Tělověda a duševní vývoj kojence. (kůže, hlavička, zoubky, dech, moč, váha, spánek atd.). — Výživa (kojení, životospráva matky, umělá výživa, odstavování atd.). — Děti nedonošené. — Výchova kojence. — Ošetřování (postýlka, chování, procházky atd.).
- Sv. 3. MUDr. Anna Mecheldová: *Rodičům o zdraví jejich dětí* Kč 3-60
Úvod. — Nechutenství (jeho příčiny). — Bolení v krku (angina). — Horečka. — Kašel. — Zácpa. — Průjmy. — Zvracení. — Spánek. — Poty. — Vyrážky. — Bledost. — Křeče.
- Sv. 4. A. Bernásek: *Co má vědět návštěvník divadla*, I. díl Kč 6—
Z obsahu vyjímáme: Drama, dramaturgie, herec, inscenace, jeviště, komedie, kostým, kritika, líčení, ochotnictví, premiéra, rekvizity, režie, role, scéna, tragédie, zákulisí, zkoušky atd.
- Sv. 5. Prof. Dr. Boh. Baxa: *Politická abeceda* Kč 6—
(Výklad základních pojmů politického života.)
Absolutismus, anarchie, autonomie, byrokracie, diktatura, dualismus, monarchie, demokracie, republika, konstituce, liberalismus, ministr, parlament, senát, stát, ultimatum, volební řády, župa atd.
- Sv. 6. Prof. MUDr. Josef Horák: *První pomoc*. (S vyobr.) Kč 10-50
Krvácení (z nosu, z plic, z rodidel atd.). — Cizí tělesa (v ráně, spolknutá, v uchu atd.). — Zlomeniny. — Vymknutí. — Spáleniny. — Zmrznutí. — Úpal sluneční. — Utopení. — Udušení. — Bezvědomí. — Otravy.
- Sv. 7. Prof. Jan Voborník: *Okřídlená slova* Kč 10-60
(Šířka proslulých výroků a prapovědí, vtipných nápadů, moudrostí a hesel.)
Dědictví starého světa. — Křesťanství. — Nová filosofie. — Válka a válečnictví. — Věda a život. — Z dějin českých. — Hesla starých Čechů. — Hesla novočeská a slovenská. — Sokolatvo.
- Sv. 8. Olga Fastrová: *Co se sluší a nesluší* Kč 7-60
(Základní společenská pravidla.)
Pozdrav. — Oslovení. — Tituly. — Představování. — Rozhovor. — Schůze. — Jídlo. — Úprava stolu a obsluha hostů. — Návštěvy. — Jak se kdy obléci. — Dárky. — Známost, zasnubky, svatba. — Křest, kmotrovství. — Pohřeb. — Smutek.
- Sv. 9. Dr. St. Nikolau: *Československá republika* Kč 4-50
Naše republika a ostatní evropské státy. — Poloha republiky. — Přírodní poměry. — Obyvatelstvo: Jeho vzdělání, povaha, národnost a náboženství. — O hospodářském stavu republiky, atd.

15727930

G. H. Knapp

Z Á K L A D Y

POŘÁDÁ PETR ZENKL

L O T Y Š S K O

NAPSAL

INŽ. EDUARD KRASTŠ

„V E S M Í R“

nakladatelská a vydavatelská společnost s r. o.

v Praze VII.

1930

W ²
19544

W
9

INŽ. EDUARD KRASTŠ

LOTYŠSKO

—

S 11 vyobrazeními a mapkou.

—

„V E S M Í R“

nakladatelská a vydavatelská společnost s r. o.

v Praze VII.

1930

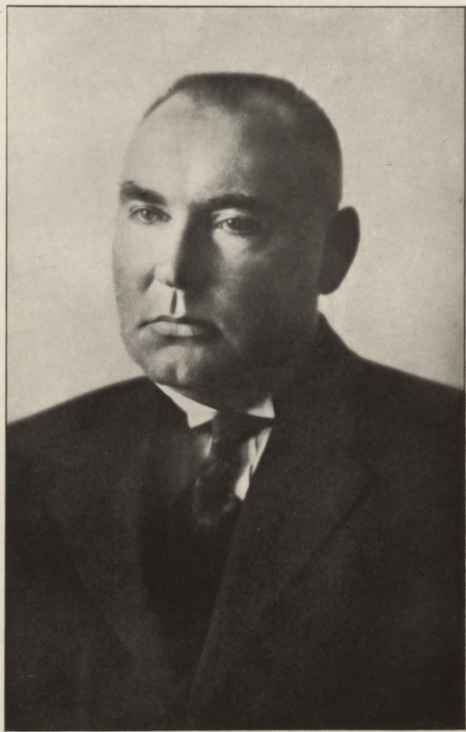
~~47.538~~ (Y)

LATVIJAS VALSTS
BIBLIOTEKA

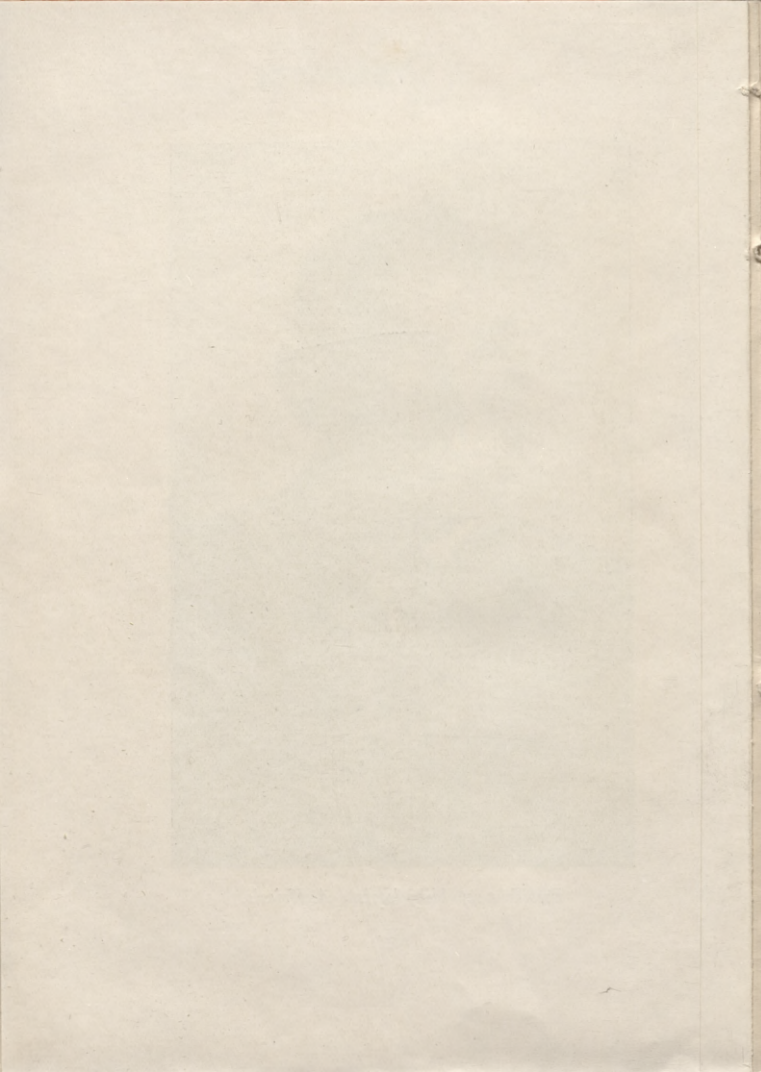
~~83-3.459~~

0309114368

Vytiskla Prūmyslovā tiskārna v Praze.

President republiky lotyšské A. Kviesis.

ZEMĚPISNÝ PŘEHLED.

Poloha, hranice a rozsah. Mladý stát, Latvieja — Lotyšsko, který vznikl na troskách starého Ruska, nachází se na severu Evropy u východního pobřeží Baltického moře, mezi $55^{\circ} 40' 30''$ a $58^{\circ} 5' 22''$ severní šířky a $20^{\circ} 58' 4''$ a $28^{\circ} 14' 30''$ východní délky a rozkládá se od východu na západ v délce asi 450 km. Na západě je obléváno Baltickým mořem, na severu hraničí s Estonskem, dále má společné hranice s Litvou, Polskem a Sovětským Ruskem. Délka státních hranic dosahuje 1690 km, z níž tvoří:

494	km	Baltické moře,
347	„	estonská hranice,
269	„	hranice se Sovětským Ruskem,
93	„	„ s Polskem,
487	„	„ Litvou.

Lotyšsko skládá se z těchto provincií: Livonska, Kuronska, Zemgalska a Latgalska. Zaujímá $65.791.4 \text{ km}^2$. Porovnáno s Ruskem zdá se toto území malým, ale podle západoevropského měřítka řadí se Lotyšsko ke státům střední velikosti, jakými jsou Rakousko, Dánsko, Maďarsko a j. Francie je 8krát a Anglie (bez Irska) jen $3\frac{1}{2}$ krát větší než Lotyšsko.

Povrch. Lotyšsko je částí východoevropské roviny, táhnoucí se od Baltického moře k moři Černému a k pohoří Kavkazskému. Přesto, že je zde jen málo vyvýšenin nad 300 m nad hladinou mořskou, přece jen ve velké části Lotyšska střídají se krásné kopčité krajinky s údolími, úrodnými rovinami a pralesem porostlými bahnisky, zpestřené četnými řekami a množstvím velkých i malých jezer. Na některých místech zvedá se na pobřeží mořem smytý písek v podobě násypů. V okolí Rigy táhnou se násypy v několika paralelních řadách a dodávají krajině rázu hornatého. V místech, kde na pobřeží není písek udržován lesem nebo hrázemi, vzni-

kají putovné násypy, které stále se zvětšují a často zasypávají lesy a vesnice s poli a zahradami. Velká část Lotyšska je pahorkatá, jednotlivé vyvýšeniny dělí roviny řek. Největší vysočiny nacházejí se na jihu Livonska, jsou to t. zv. *Jiho-Livonské vysočiny*, dosahující největší výšky *Gaisinovou horou* (314 m). Vyšší než Gaisinova hora na Baltu jest jen Velký Munamegi (324 m) v Estonsku. Kromě toho jsou v Livonsku ještě *Východo-Livonské* a *Limbažské vyvýšeniny*. Největším vrcholem v Limbažských vyvýšeninách je *Cesis* (124 m) a mytologická *Modrá hora* (129 m). V dávných dobách byla Modrá hora známým obětním místem a pojí se k ní mnoho pověstí.

V jihovýchodní části Latgalska nacházejí se Latgalské vyvýšeniny; také jižní Kuronsko je pahorkaté. Jsou zde *Středo-Kuronské*, *Východo-Kuronské* a *Severo-Kuronské vrchy*.

V Lotyšsku jsou dvě větší roviny: *Rižsko-Zemgalská* a *Lubanská*. Rovina *Rižsko-Zemgalská* zaujímá 5600 km² a vyvýšeniny, které se zde pořádka nacházejí, nejsou vyšší než 100 stop nad mořskou hladinou, ač i malé vrchy činí dojem hor. (Jelgava nachází se jen 4—4¹/₂ m nad hladinou moře a chodník ke kostelu sv. Petra v Rize je jen 6·9 m nad mořskou hladinou.)

Lubanská rovina má rozsah 7500 km². V jejím středu nachází se Lubanské jezero. Vesnic a statků je tam velmi málo, neboť není to kraj vnitrozemský, kde se člověk může snadno usaditi.

Pahorkaté kraje jsou velmi plodné a hustě zalidněné, roviny jsou z velké části písčité a proto málo zalidněné. Jen Zemgalská rovina je velmi úrodná a hustě zalidněna.

Řeky a jezera. Lze říci, že Lotyšsko je jako Finsko *země tisíců jezer*. Jen v okrese Cesis a Valka je asi 500 jezer, v Latgalsku kolem 300 a v jižním Kuronsku je jich také velké množství. Jen v Zemgalské rovině není jezer a *Lubanská rovina* má jen jediné — největší v Lotyšsku (88 km²). Druhé největší lotyšské jezero je *Burtniekské* (40 km²). Ve

starých kronikách je jezero Burtnieks nazýváno Astirjev, t. j. estonské jezero; ve starověku zde byla estonsko-lotyšská hranice. Největší jezero v Kuronsku je *Engure* (46 km²), které bývalo částí moře a bylo později násypy od moře odděleno. Další veliká lotyšská jezera jsou: *Libavské*, *Razna*, *Usma*, *Aluksne* a j.

Také počet řek je v Lotyšsku značný. Z více než 500 řek je jen málo splavných, všechny však slouží dopravě vorů. Lotyšské řeky, až na několik málo, vlévají se do Řížského zálivu nebo do Baltického moře.

Nejdůležitější řekou je *Daugava*, jejíž délka je 1000 kilometrů a která pramení v Bílé Rusi. Nejdelší řekou Livonska je *Gauja* (380 kilometrů), *Kuronska Venta* (200 kilometrů), pak *Žemgalska Leelupe* (150 kilometrů) atd. Větší část řek nachází se v Zemgalsku, které vystupuje jen 25 m nad mořskou hladinu. Lotyšské řeky mají mnoho vodopádů, jejichž síly je využito k výrobě elektřiny. Největší sílu mají vodopády Daugavy u ostrova Dole, které by mohly zásobovati elektřinou veškeren průmysl řížského okresu. V ústí řek jsou největší přístavy Riga a Ventspils. Díky rozsáhlým přímořským hranicím, má Lotyšsko velké přístavy, jako Liepaja, Riga, Ventspils a celá řada rybářských a kabo-tážských přístavů, jako Pavilosta, Roja, Ainaži a j.

Podnebí. Lotyšsko leží mezi 55° 40' a 58° 05' severní šířky, pročež může býti počítáno k zemím severním, neboť mezi týmiž stupni severní šířky nachází se také Dánsko a Skotsko. Gronsko nachází se jen o 2° severněji. Avšak na téměř stupni zeměpisné šířky může býti na různých místech rozdílné klima. V Lotyšsku, jako ve všech zemích východní a severní Evropy, je podnebí vlivem Golského proudu mírnější. Kromě toho působí zde mořské klima, ačkoliv ve větší vzdálenosti od moře lze pozorovati přechod k podnebí kontinentálnímu. Zimy jsou v Lotyšsku tuhé. Ve východním Lotyšsku jsou větší než na severním pobřeží Norska a léta teplejší než v Anglii. Poměrně vy-

soká teplota letní udržuje zde vegetaci středního pásma. Také dešťů je dostatek k zavlažování rostlinstva.

Směr větrů v Lotyšsku závisí od tlaku vzduchu nad Atlantickým oceánem a ve vnitrozemské Asii. Začasté vanou západní i jihozápadní větry (teplé a vlhké), které jsou obvyklým směrem větrů. V zimě vane zde hlavně jižní vítr, v létě pak západní a severozápadní.

Lotyšské kroje.

OBYVATELÉ.

Před válkou (1. ledna 1914) bylo v Lotyšsku 2,552.000 obyvatelů. Na 1 km² připadalo 40 lidí. Přirovnáme-li Lotyšsko co do rozsahu a počtu obyvatelů s ostatními státy, shledáme, že Lotyšsko rovná se asi předválečným státům střední velikosti, jakými bylo Dánsko, Řecko, Norsko, Švýcarsko a j. V době světové války se počet obyvatelstva zmenšil. V r. 1920 bylo v Lotyšsku jen 1,596.131 lidí, v r. 1925 — 1,844.805 a v r. 1926 již 1,874.000, což svědčí o tom, že počet obyvatelstva po válce opět stoupá. V době mezi r. 1920 a 1925 zvětšil se počet obyvatelstva celkem o 248.674. Tento přírůstek se vysvětluje návratem uprchlíků. Počet narození a úmrtí nebyl již před válkou veliký a také nyní zaujímá Lotyšsko v tomto ohledu střední místo v Evropě. Podle sčítání lidu z r. 1925 připadá na 1000 lidí 22.46 narozených a 14.85 zemřelých obyvatelů za poslední tři léta. Převaha narození nad úmrtím je tedy 7.61. Podle sčítání lidu z r. 1925 bylo mezi lotyšskými státními příslušníky v procentech:

Lotyšů	73.40
Rusů	12.56
Němců	3.85
Židů	5.19
Poláků	2.77
Litevců	1.26
Estonců	0.43
ostatních národností	0.54

Porovnáme-li tento stav s předválečným počtem příslušníků jiných národností, vidíme, že se tento zmenšil, kdežto počet Lotyšů vzrostl jak absolutně, tak i relativně. Nejvíce se zmenšil počet Rusů; počet Němců se zmenšil proti předválečnému stavu o polovinu a též počet Židů klesl. Nyní mají Lotyši absolutní většinu jak mezi venkovským, tak

i městským obyvatelstvem, čemuž ještě do nedávna tak nebylo. Ještě do druhé poloviny 19. století byla svoboda přesídlování venkovského obyvatelstva omezena a města rostla jen pomalu. Ve většině lotyšských měst měli Němci absolutní i relativní většinu, jen v některých kuronských maloměstech byli v převaze Židé a ve městech horního Kuronska a Latgalska byla většina Rusů a Poláků. Hlavní město nynějšího Lotyšska — Riga — bylo před 50ti lety úplně mezinárodním městem, kde žádná národnost neměla absolutní většiny. Zvolna však dosáhli Lotyši převahu v Rize, také v Liepaje a v ostatních městech jejich počet značně vzrostl. Od r. 1920 do 1926 zvětšil se počet Lotyšů v Lotyšsku o 192.722; je jich nyní v Lotyšsku 1,354.126, z nichž 71·7 procent žije na venkově a 28·3 procent ve městech. Také v zahraničí žije značná část Lotyšů; v Rusku asi 60.000, v Litvě 15.000, v Estonsku 7000. V Americe a Bразilii žije asi 150.000 Lotyšů.

Lotyši jsou dosti vysoké postavy, z nich asi 80 procent je světlolvasých s očima modrýma nebo šedomodrýma. Lotyši patří k baltickým národům, kteří tvoří v indoevropském kmeni samostatnou větev a proto názor, že Lotyši jsou Slované, jest nesprávný. K větvi baltických národů patří též Prusové, Litevci, Jadvingové a j. Staropruská řeč oddělila se od původního baltického jazyka dříve; předkové Lotyšů a Litevců měli ještě nějaký čas společný jazyk, načež v 9. století se Lotyši a Litevci rozdělili.

O vzniku jména „Lotyši“ jsou učenci a badatelé různého názoru. Možno připustiti, že vzniklo z názvu kmene latgalského, neboť ve 13. století patřil název Latvija — latinsky „Lettia“ — toliko tehdejšímu Latgalsku, t. j. jižní Livonsko a nynější Latgalsko. Latinský název „Lettia“ vypůjčili si Němci ve 12. století od Livonů, kteří jako Estonci jmenovali Lotyše „Letti“, neboť Němci seznámili se nejprve s Livonci. Livonci, jedni z původních obyvatelů lotyšského území, patří k finskému kmeni a jejich řeč je nejvíce

příbuzná jazyku karelskému. Ve 12. století byli Livonci nejpopulárnějším národem na Baltu a dali i obývanému území jméno (Livonia-Livland); nyní zůstalo z nich jen nemnoho. Velká severní válka zničila úplně tento národ. Jeho malá část uchovala se dosud v Kuronsku, ač jeho počet se stále zmenšuje. Livonců je nyní jen asi 1238.

Rusové v Lotyšsku jsou většinou přichozí z novější doby a jejich počet kromě Rigy a Latgalska nebyl nikdy značný. V důsledcích světové války se ještě značně zmenšil. Rusové v Lotyšsku liší se od Němců a Židů, rovněž jako od ostatních národností, tím, že jsou zemědělci, kteří žijí většinou na venkově. Ze všech v Lotyšsku usazených Rusů žije 77,5 procent na venkově. Procento Rusů, žijících v lotyšských městech, se v poslední době zvětšilo, většinou ruskými emigranty.

Němci tvoří v Lotyšsku hlavně městské obyvatelstvo. Většina jich žije v Rize, Libavě a Jelgavě — asi 74,1 procent všech v Lotyšsku žijících Němců. V důsledcích světové války a zvláště agrární reformy se počet Němců na venkově značně zmenšil. Počet německého obyvatelstva v Lotyšsku začal klesati již v druhé polovině minulého století s posílením lotyšského národního hnutí a klesá stále, takže dnes je zde Němců asi polovina jako před 50 lety. Na venkově žijící Němci usazení jsou většinou v západní části Lotyšska, kam přišli hlavně jako kolonisté po revoluci v r. 1905. Většina se jich pomalu polotyštila.

Poláků bylo v Lotyšsku v r. 1920 54.567; velký počet ten vysvětluje se tím, že všechny části Lotyšska byly delší nebo kratší dobu pod panstvím Polska. Nejméně Poláků je v Livonsku, které bylo pod polskou nadvládou nejkratší dobu. V Kuronsku, které bylo déle závislé na Polsku, je již více Poláků a v Latgalsku, které bylo asi 210 let pod polskou nadvládou, je vliv Poláků ještě dosud značný. Baltičtí Poláci jsou polotyštěni, naopak v Latgalsku je větší část tamního obyvatelstva popolštěna. Počet Poláků v Lotyšsku se

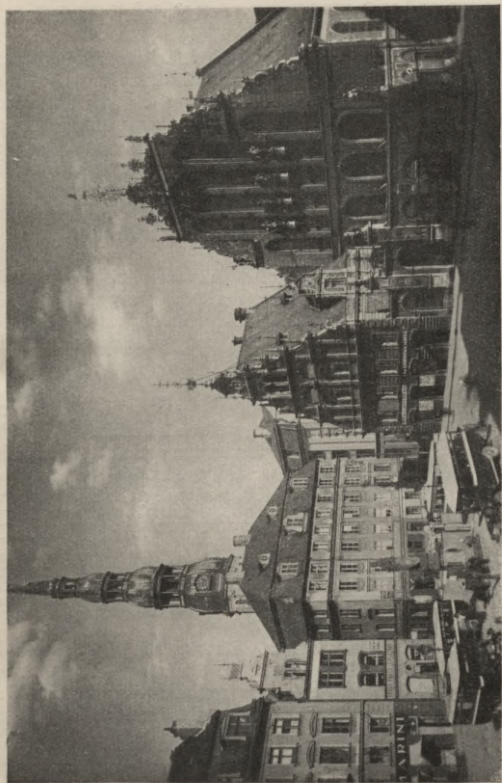
v poslední době zmenšil přesídlením polských rodů do Polska a také zastavením soustavného populšťování, které dříve pěstovala polská šlechta a duchovenstvo. Poláci jsou většinou měšťané, kteří tvoří asi 4·6 procent lotyšského měšťanstva; polského venkovského obyvatelstva je asi jen 1·8 procent.

Litevci žijí v Lotyšsku jako rolníci a dělníci. Podle posledního sčítání lidu bylo napočítáno 23.192 Litevců, z nichž 87·5 procent žije v největších třech lotyšských městech a čtyřech okresech Zemgalska, které mají společné hranice s Litvou.

Spolu s Poláky přistěhovali se do Lotyšska *Židé*, jichž je nejvíce v Latgalsku, asi 30.000; do války jich tam bylo 80.000. Židé žijí hlavně ve městech a městysech a jejich počet se stále zmenšuje.

Náboženství. Při sčítání lidu byla v Lotyšsku zaznamenána skoro všechna evropská náboženství. V procentech je 57·2 luteránů, 22·59 římských katolíků, 9 řeckých katolíků, 4·5 židů, 4·8 starověřících. Počtem jsou na prvním místě luteráni, z nichž většinu tvoří Lotyši. Na druhém místě jsou římsští katolíci, které tvoří procentuálně: Lotyši 74·04, Poláci 12·05, Bělorusové 6·89, Litevci 5·3, Velkorusi 0·7 a ostatní 0·8. Řeckokatolíci (pravověrní) tvoří většinu obyvatelstva jen v některých vesnicích. V minulém století byly v souvislosti s poruštěním utvořeny v celém státě katolické obce. Větší počet řeckých katolíků je jen v Livonsku a Latgalsku. Tvoří-li Lotyši mezi luterány a římskokatolíky většinu, jsou v ostatních náboženstvích jen v menšině. Lotyšů řeckých katolíků je jen $\frac{1}{3}$. Starověřící přistěhovali se do Lotyšska v 17. a 18. století a tvoří většinu obyvatelstva jen ve třech samosprávných jednotách. Počet vyznavačů židovského náboženství souhlasí skoro s počtem Židů v Lotyšsku. Tvoří 99·76 procent; kromě toho přihlásilo se k židovskému náboženství 102 Lotyšů, 40 Němců, 35 Velkorusů, 16 Poláků a 15 Litevců.

Náboženské otázce připadá v Lotyšsku dosti velký význam. Poněvadž latgalští Lotyši jsou katolického náboženství, zaujímá jejich kraj zvláštní stanovisko v otázce sjednocení Latgalska s Lotyšskem, s níž často byly spojovány proto otázky náboženské. Protestantská otázka v dřívějších baltických územích není tak ostrá a vyznavači různého náboženství žijí zde v dobré shodě.

Dām Černohlavcū v Rīze.

STRUČNÝ HISTORICKÝ PŘEHLED.

Lotyši, kteří asi od roku 3000 před Kristem obývají svou nynější vlast, patří k baltickým národům, k nimž se počítají též staří Prusové, Jadvingové, Litevci a j. Jazyky všech těchto národů jsou blízké slovanským, germánským, latinskému a ostatním jazykům indoevropským. Jazyková skupina baltická jest nejbližší příbuzná slovanské; to je vysvětlitelné dávnou epochou úzkých vzájemných vztahů mezi oběma jazykovými kmeny. Po dobytí země Němci v 13. století vnikla do lotyštiny také mnohá německá slova.

Předkové nynějších Lotyšů věřili v mocnosti přírodní a měli kromě náboženských obřadů také bohatou mytologii, ve které slunce (Saulė) a hrom (Perkons) hrály značnou roli.

Lotyšové provozovali odedávna orbu, chov dobytka, včelařství a udržovali čilé styky s národy arabskými, skandinávskými, německými a slovanskými.

V 12. století, když se u nich objevili němečtí kupci, panovali v zemi lotyští vévodové a panovnické rody na svých opevněných hradech v osadách Beverin, Lielvarde, Tervete a j. Byly tu již vladařské dynastie a panovnická moc se dědila s otce na syna. Lotyští králové a vévodové byli zároveň také vojevůdci. Zemgalové měli dokonce své loďstvo plachetnic. V politickém ohledu se Lotyšsko dělilo na několik menších území, z nichž každé mělo svůj panovnický rod. Jen v Zemgalsku se dvanáct dílčích vévodů podřídilo králi, čili velmoži Viesturovi. V případech, kdy hrozilo nebezpečí, se spojili, ale toto spojení nebylo nikdy tak úzké, aby se mohlo státí trvalým.

Hlavní nebezpečí hrozilo z východu, kde také země byla opevněna celým řetězem hradeb. Sever byl chráněn mořem, ale právě tudy vtrhli do země Němci a zmocnili se území. Podmanění země nebylo však snadné. Lotyši se bránili statečně a houževnatě. Staré kroniky vyprávějí o mnohých povstáních a krutých bojích. Jen pomocí ně-

meckých křižáckých řádů se Němcům na konec podařilo opevniti se v Livonsku. Lotyšský kmen Zemgalů se držel nejdéle a vzdal se teprve po smrti svého hrdinného krále Nameitise.

Lotyšskému národu nastává tak doba utlačování, která potrvála až do 19. století. Lotyši jsou v té době úplně podrobeni moci lenních pánů a propadají časem úplně porobě. Mimo desátky, které odvádějí biskupům, musejí ještě robotit a býti pánům pomocni při kácení, stavbě, plavení dřeva a při mnohých jiných pracích. Robota a dávky byly stále větší a tak Lotyši upadli do úplné odvislosti a konečně do otroctví. Prodej jednotlivých sedláků byl věcí naprosto obvyklou a stávalo se dokonce, že byli prodáváni veřejně. Nadarmo se ještě několikrát vzchopili, aby roztrhli svá pouta. Každý takový pokus je uvrhl do ještě hlubší bídě.

V polovině 15. století byl založen na baltickém pobřeží federativní stát, Livonsko, ke kterému patřilo Estonsko a nynější Lotyšsko. Litevci se spojili s Poláky, čímž byli rodově spříznění kmenové Lotyšů a Prusů od sebe odděleni.

Po rozdělení livonského řádu bylo Livonsko v 16. století okupováno Poláky a počátkem 17. století dobyt Švédy. Epoque švédské nadvlády je jednou z nejliberálnějších pro lotyšský národ. Byly zakládány školy, vytvořen školní a církevní řád. Také ochrana sedláků a překlad bible patří do této epochy.

Ale těžké války a spory různých mocností zpusťošily zemi a veliký počet obyvatelstva vymřel hlady a epidemiemi. Postavení sedláků se zhoršilo ještě více po dobytí Rusy.

Počátkem 18. století okupuje Rusko společně s Polskem Livonsko. Při dělení Polska připadají Rusku také ostatní díly nynějšího Lotyšska. Všechny lotyšské země jsou nyní sjednoceny, ovšem pod cizí nadvládou. Německobaltická šlechta používá této příležitosti, aby zrušila všechna opatření švédské vlády, zvláště ustanovení o ochraně sedláků a redukční nařízení; lenní statky se dávají šlechtě do dědič-

ného držení. Teprve počátkem 19. století, pod vlivem humanismu, vydává ruská vláda zákon, který dává sedlákům zemi jako dědičný majetek, ale tento zákon se dodatečně mění, takže sedláci jsou sice osvobozeni od roboty, avšak za to ztrácejí všechny nároky na zemi lenního pána, které dosud užívali a o níž mohli volně rozhodovati. Tím se sedláci stávají bezzemky. Také volný sedlák je vždy závislý na statkáři a pastoru.

V polovině 19. století nastává znovu podstatná změna v postavení Lotyšů. Statkářům se odnímá volné právo na určité dílce jejich majetku, t. zv. selské země. Tato se může jen sedlákům buď pronajmouti neb prodati. Zároveň do- stává se selským obcím skutečné samosprávy. Tím byl polo- žen základ pro vznik hmotného a majetkového zabezpečení selského stavu. Městská samospráva byla rovněž liberálněji vypravena.

Ve stejné době se sdružuje skupina Lotyšů, kteří si do- vedli přisvojiti vyšší vzdělání, aniž ztratili svou národnost, či byli poněmčeni. Ti si vzali za svůj úkol vytvořiti takové podmínky, za nichž by si Lotyši mohli získati západ- evropské vzdělání, aniž se odcizili své národnosti. Tím na- stává doba národního probuzení. Průbojníky národního hnutí jsou: Kronvaldis, Kr. Valdemars, F. Grossvalds a jiní. Tvoří se lotyšský denní tisk, Rižský spolek, divadlo. V ko- stelích kázají již lotyšští kněží, ve školách učí lotyšští učitelé.

V této době nastává také rusifikace země. Soudní admi- nistrativa se reorganisuje utvořením okresních soudů a pro- vádí se také reforma policie. Školní dozor se dostává do ruských rukou.

Nové lotyšské hnutí, které začalo koncem 19. století, má již politický ráz, nové ideje a nová snažení se uplatňují. Mladá generace nemohla se již spokojiti životními ideály politicky konservativní a duševně tradiční třídy majetkové v městech a na venkově; lotyšský národ začíná se také sociálně diferencovati: proti majetným třídám vystupuje

nemajetný zemědělský a průmyslový dělník. Tak vzniká nové hnutí, jehož stoupenci zastávali dílem socialistické a dílem sociálně-demokratické názory.

V souvislosti s ruskou revolucí r. 1905 došlo v baltických provinciích k silnému revolučnímu výbuchu. Cílem hnutí bylo, přispět k utvoření konstituanty v Rusku a zničit demokratisací samosprávy politickou a hospodářskou nadvládu německé šlechty. Byly také kladeny sociální požadavky, ale přes to možno toto hnutí označit jako měštacko-demokratické. Revoluce svého cíle nedosáhla. Po revoluci se postavení sedláků poněkud zlepšilo, ale ruský princip samosprávy v zemi zaveden nebyl.

Počínajíc r. 1914 stalo se Lotyšsko jevištěm světové války. V r. 1915 bylo Lotyšsko rozděleno na dvě části: Kuronsko, okupované Němci a Rusy spravované Livonsko a Latgalisko. Veřejný život Lotyšů v Kuronsku byl úplně potlačen a německé okupační úřady podnikaly vše, aby zemi poněmčily. Mezitím v Livonsku se veřejný život Lotyšů stále rozvíjel. Rok 1916 je v dějinách lotyšského národa velmi důležitý jako doba formulování politických cílů lotyšského národa. Idea neodvislosti, kterou dosud znala jen inteligence, není v této těžké době ani lidu cizí. V lotyšském národě je všeobecné nadšení, všichni tuší, že samostatnost je blízka. Na počátku revoluce byla na prvním shromáždění v Rize jednohlasně přijata žádost autonomie Lotyšska, při čemž se formulování autonomie nerůznilo od myšlenky neodvislosti. Kladen byl požadavek autonomie Lotyšska s vlastním parlamentem, právem zákonodárství, s vlastní armádou, celními úřady a železničními drahami. Velký vliv na probuzení národního uvědomění Lotyšů měly lotyšské střelecké pluky. V roce 1915 dostali Lotyšové od ruské vlády dovolení organisovat vlastní národní armádu, která se brzy vyznamenala četnými hrdinstvími. V r. 1916 a 1917 podařilo se lotyšským vojskům prorazit frontu německé armády, která byla dosud pokládána za nezranitelnou. Ale

nečinnost ruských rezervních sborů toto krvavě dobyté vítězství zničila. V r. 1917 okupovali Němci Rigu a v r. 1918 celé baltické území a Latgalsko. Lotyšský politický a veřejný život byl úplně potlačen. Shromažďování bylo zakázáno a novinářské koncese byly dávány jen lidem, kteří podporovali záměry Němců. Proti této východní německé politice protestovaly všechny lotyšské organizace, konaly se tajné schůze a zasedání, z nichž pak vznikl Říšský demokratický blok, jehož velmi aktivními členy byli: K. Ulmanis, M. Valters, Fr. Menders, P. Kalniņš, M. Skujenieks a jiní. Podobné organizace vznikly také v ostatních městech Lotyšska a jejich zásluhou bylo, že udržovaly v lotyšské veřejnosti opozici proti německé okupační moci a šířily myšlenku o potřebě neodvislosti Lotyšska.

Mezitím utvořila se ve Valku, kam ještě nezasáhla moc německé okupace, v r. 1917 lotyšská Národní rada v čele s V. Zamuelem a A. Bergem. Národní rada vysílala své zástupce, J. Čaksteho a A. Meierovicse do Londýna a Paříže, kteří zúčastnili se také mírových jednání ve Versailles.

Dne 7. listopadu 1917 zmocnila se v Rusku vlády komunistická strana. Tato bolševická vláda uzavřela v r. 1918 brestlitevský mír s Německem, podle něhož bylo Lotyšsko rozděleno na tři části: Kuronsko, které bylo přiděleno Německu, Latgalsko, jež zůstalo pod panstvím Ruska, a Livonsko, jehož osud nebyl řešen. Lotyšská Národní rada co nejrozhodněji odmítá německo-bolševický mír a protestuje proti rozkouskování země. Vítězství spojenců znemožnilo tyto plány německé politiky. Po ztroskotání německé okupační moci v baltických státech vrátili se členové Národní rady do Rigy. Dne 18. listopadu byla slavnostně prohlášena Lotyšská republika. Byla sestavena prozatímní vláda s K. Ulmanisem v čele. Presidentem Národní rady byl zvolen J. Čakste. Situace nového státu byla však krajně svízelná. Světová válka a hlavně ústup ruské armády zpustošily zemi. Vláda byla téměř bez prostředků a bez vojenské

moci, neboť regulérní vojska, opuštěná Rusy, se při vpádu Němců zachránila v Rusku. Nové nebezpečí hrozilo od východu. Byli to ruští bolševici. Vpád bolševiků donutil prozatímní vládu, aby s Národní radou opustila Rigu a ustoupila do Liepaje, kde se držela pomocí vojsk, která byla mobilisována v Kuronsku. Vojska, jež byla oddána vládě, postupovala spolu s baltickou zeměbranou proti bolševikům a osvobodila již v létě 1919 celé Kuronsko. Avšak demokratické smýšlení zatímní vlády znelíbilo se reakčním skupinám, zejména baltické šlechtě, které počaly usilovati o její svržení. Avšak baltický puč dne 16. dubna 1919 se nezdařil. Lid a inteligence sympatisovali s provisorní vládou. Mezitím osvobodila vládní vojska dne 22. května 1919 Rigu od bolševiků a zahнала je až k ruským hranicím. Dne 7. července 1919 vrátila se provisorní vláda do Rigy a pokračovala ve svém díle, organisaci státu. Dne 8. října 1919 podnikly t. zv. Bermondt-Avalovské oddíly, které tvořilo ruské a německé mužstvo, nový útok na Rigu. Pomocí francouzského válečného loďstva bylo toto dobrodružství likvidováno již koncem listopadu 1919. Brzy potom podařilo se osvoboditi od bolševiků také Latgalsko. Celá země byla osvobozena. Uzavřením mírové smlouvy s Ruskem 11. srpna 1920 a s Německem 15. července 1920 byla válečná doba ukončena a vláda mohla pokračovati ve výstavbě státu.

ORGANISACE STÁTU:

Ústava, parlament, státní úřady, národní obrana, státní znak, vlajka a řády.

Dne 15. února 1922 přijala lotyšská sněmovna ústavní zákon Lotyšské republiky.

Ústava Lotyšské republiky spočívá na zásadách svrchovanosti lotyšského národa a parlamentarismu. Nejvyšším orgánem státní moci je občanství, které tvoří plnoprávní lotyšští příslušníci obého pohlaví, přesáhnuvši v den voleb 21. rok. Sněmovna je volena v rovných, všeobecných, přímých, veřejných a poměrných volbách. Občanství dává právo:

1. Voliti do sněmovny, která se skládá ze sta zástupců národa;

2. na podnět presidenta rozhodovati o otázce rozpuštění sněmovny, při čemž výsledek hlasování může býti příčinou zproštění úřadu presidenta republiky;

3. předložiti sněmovně návrhy na změnu ústavy nebo zákonů (toto právo má jen nejméně $\frac{1}{10}$ voličů).

Dalším právem občanství je hlasování pro přijetí nebo zamítnutí návrhů zákonů. Toto právo jeví se trojím způsobem: 1. ve formě závazného referenda v případě hlasování o ústavu měnících zákonech, 2. ve formě fakultativního referenda — v případě, zadržuje-li president republiky publikaci zákona na podnět svůj nebo $\frac{1}{3}$ poslanců nebo nejméně $\frac{1}{10}$ voličů, 3. hlasování národního, jemuž se předávají k hlasování také návrhy zákonů, jím podávaných, v tom případě, přijala-li je sněmovna se změnou.

Řádným zákonodárným orgánem je sněmovna, která je volena na 3 roky. Právoplatnost sněmovny končí prvním zasedáním sněmovny nové (volby se konají vždy první neděli v měsíci říjnu a v sobotu před tím). Sněmovna seje se první úterý v měsíci listopadu. Menšina sněmovny

Riga. Pohled.

($\frac{1}{3}$ poslanců) má právo navrhnouti sestavení vyšetřovací parlamentní komise, jakož i vyžádati zadržení publikace zákona na dva měsíce, aby je předala národnímu hlasování. Nařízení o imunitě poslanců je podobné jako paragraf 73. ústavy Německa, k němuž je připojen paragraf o právu poslanců vzdáti se svědectví v určitých případech.

President republiky je volen sněmovnou na tři roky a má právo býti jím toliko dvě volební období po sobě jdoucí (6 let). Presidentem nemůže býti zvolen občan, který nepřesáhl 40. rok věku. Jemu přísluší zákonodárná iniciativa, právo udílení milosti a vrchní velení armády. Sněmovnu smí rozpustiti jen tehdy, když se pro to vyslovilo hlasování lidu. President má také suspensivní právo veta.

Ministerská rada je výkonným parlamentním orgánem. Ministerský předseda a ostatní ministři musí míti k vykonávání svých funkcí důvěru sněmovny a jsou před ní ze své činnosti odpovědni. Vysloví-li sněmovna nedůvěru ministerskému předsedovi, musí odstoupiti celý kabinet. Je-li nedůvěra vyslovena jednotlivému ministrovi, odstoupí ministr a na jeho místo povolá ministerský předseda jiného. Ministerská rada nebo jednotlivý ministr nastupuje úřad teprve po vyslovení důvěry sněmovnou. Ministerská rada má na základě ústavy právo prohlásiti mimořádný stav a vydati v případě nutnosti v době, kdy sněmovna nezasedá, nařízení, které má platnost zákona. Krátká nařízení o soudech a státní kontrole zabezpečují těmto orgánům jejich potřebnou neodvislost a na základě paragrafu 88. ústavy byl vydán v r. 1923 zákon, který dal Lotyšské republice neodvislou a aktivní státní kontrolu.

Volbou prvního lotyšského parlamentu (*saeimy*), která byla provedena 7. listopadu 1922, vstoupil politický život země do své normální fáze a započala řádná zákonodárná činnost parlamentu. První sněmovnou byly přijaty zákony o svobodě shromažďování a tisku. Přijaty byly zákony o státním zařízení, armádě a kontrole a celá řada zákonů agrárních.

Politická soustava lotyšského parlamentu je velice stabilní. Za dobu deseti let byl parlament volen čtyřikrát, avšak volby nepřinesly velkých politických změn. Levé křídlo tvořilo vždy více než $\frac{1}{3}$ všech poslanců. Tak ve volbách do lotyšské konstituanty dostaly socialistické strany 38·7 procent všech hlasů a ve volbách do III. (poslední) sněmovny 35 procent všech hlasů. Levé křídlo nynější sněmovny je oslabeno vlivem nové komunistické frakce. Druhou větší stranou je Svaz zemědělců, který dostal při prvních volbách 17·8 procent všech hlasů a v posledních dvou volbách 15 procent. Procento odevzdaných hlasů pro ústřední skupiny se pohybuje mezi 11·1 a 14·4 procenty. Počet odevzdaných hlasů pro pravé politické strany pohybuje se kolem 9 procent. Na menšiny připadlo v prvních dvou volbách 10·3 procent hlasů a ve volbách do druhé a třetí sněmovny 16·6 procent hlasů. Z volebních výsledků vyplývá, že v Lotyšsku vytvořilo se politické seskupení, které se nemění a zajišťuje stabilitu politického života. Jednou z nejdůležitějších úloh sněmovny je sestavování vlády. Tato úloha je někdy velmi těžká, neboť sněmovna, jako každý v poměrných volbách zvolený parlament, skládá se z malých skupin a každá z nich má své požadavky. Rozklad parlamentu na jednotlivé malé skupiny zatěžuje utvoření stabilní převahy a složení vlády. Nehledíc na tuto okolnost, je činnost lotyšské vlády delší, než v ostatních zemích. Ministerský kabinet působil průměrně vždy déle než 9 měsíců.

Státní úřady. Lotyšská vláda skládá se z devíti ministrů — zahraničí, vnitra, národní osvěty, spravedlnosti, vojenství, sociální péče, zemědělství, komunikace a státního kontrolova, který je volen sněmovnou na tři roky a při změně vlády zůstává dále ve funkci.

Ministerstvo zahraničních věcí bylo zorganizováno teprve v červenci 1919, když se prozatímní vláda vrátila z Liepaje a ministr zahraničních věcí z Londýna. Do té doby byla

zahraniční diplomatická činnost vykonávána Z. A. Meierovicem a v tuzemsku ujal se úlohy ministra zahraničních věcí ministerský předseda. Ministerstvo zahraničních věcí vybojovalo si v prvním desetiletí své činnosti slušné místo mezi evropskými státy a založilo diplomatická a konsulární zastupitelství v cizině, uzavřelo celou řadu hospodářských a jiných smluv s cizími mocnostmi. Těžkou práci vyžádal si poválečný stav a revakuace uprchlíků. Nyní je tato práce již skončena a ministerstvo zahraničí se může věnovati svým přímým úkolům: regulaci mezinárodního poměru Lotyšska a ochraně zájmů lotyšských příslušníků v cizině.

Ministerstvo financí je jedním z nejdůležitějších výkonných orgánů Lotyšska jak v ohledu jeho vlastních úkolů, tak i jeho vlivem na hospodářský život státu. Rozsah působnosti ministerstva financí stále roste. V r. 1921 převzalo úkoly likvidovaného ministerstva pro zásobování lidu a v červenci téhož roku bylo k němu připojeno ministerstvo obchodu a průmyslu. Ministerstvo financí je rozděleno na 4 departementy:

1. státního rozpočtu, obchodu, bankovní, průmyslový, pojišťovací a lnářského monopolu,

2. státní daně, potravní daně, monopolu lihu,

3. celní: vývozní a dovozní clo,

4. paroplavba: přístavy a tuzemské vodní cesty.

Kromě toho spadá do kompetence ministerstva financí dozor nad Státní, Agrární a Hypoteční bankou a správou státních lodí.

Ministerstvo vnitra pečuje o občanský pořádek a mír v zemi. Kromě toho má v evidenci otázky náboženské, stavební a dozor nad činností samosprávních úřadů. Rozděleno je na dva departementy: administrativní a samosprávní. Samosprávní departament vede činnost městských a okresních samospráv a administrativní činnost policie měst a okresů, ochrany hranic, tisku, spravuje občanské příslušenství, pasy, evidenci cizinců, emigrantů a uprchlíků, jakož i organizaci

zemské ochrany. Pro vedení záležitostí církevních je zřízena správa duchovních záležitostí; dozor nad stavebnictvím je soustředěn ve zvláštní stavební správě. Po založení státu patřila ke kompetenci ministerstva vnitra také pošta a telegraf, jež byly později připojeny k ministerstvu komunikací.

Ministerstvo národní osvěty spravuje záležitosti národního vzdělání, výchovy a otázky vědecké a umělecké. Hlavní částí ministerstva národní osvěty je departement školství, který je rozdělen na oddělení národních škol, středních a průmyslových. Pro záležitosti menšin je zvláštní správa. Ministerstvo národní osvěty má dozor nade všemi lotyšskými školami, kromě námořnické, která patří k ministerstvu financí a zemědělských a lesnických škol, které vede ministerstvo zemědělství. Ministerstvo národní osvěty vede státní knihovnu, archiv, umělecké museum, historické museum, Národní divadlo a operu. Také správa pomníků a folkloristická knihovna nacházejí se pod jeho dozorem.

Ministerstvo vojenství má za úkol starati se o bezpečnost státu. Pečuje o přípravu armády a loďstva k ochraně státu proti nepříteli. Hlavní složkou ministerstva vojenství jsou generální štáb, velitelský štáb, správy: vojenských okresů, vojenského stavebnictví, zbrojní, sanitní, vojenských soudů, intendatura, štáb velitele eskadrony a dělostřeleckých inspektorů. Vrchním velitelem lotyšské armády je prezident republiky.

Ministerstvo komunikací tvoří 3 části: 1. dozor nad státními železničními drahami, stavba nových státních drah a dráhy soukromé, 2. dozor nad zemskými a říšskými silnicemi (šose) a nad mosty, 3. nad poštovním, telegrafním a radiovým spojením.

Úkoly *ministerstva zemědělství* jsou velmi složité a těžké. Spravuje hospodářství státních lesů, stará se o agrární vzdělání, zvelebení zemědělství a jeho odvětví, melioraci země a kontrolu zemědělských vývozních produktů. Také provedení agrární reformy je dílem ministerstva zemědělství.

Složky tohoto ministerstva jsou: departement zemědělský, lesní, správa orby, zvěrolékařská a ústřední agrární komise.

Ministerstvo národního blahobytu (sociální péče) je jedno z nejnovějších ministerstev Lotyšska. Bylo založeno r. 1920 a do r. 1925 neslo název ministerstva práce. Pod jeho vedením nacházejí se všechny záležitosti sociální péče, sanitní a ochrana zaměstnanosti. Toto ministerstvo má tři departementy.

Pod dohled *ministerstva spravedlnosti* spadají soudy a trestnice. Dává také povolení k vyvlastnění nemovitostí a jejich zatížení.

Soudnictví je svěřeno samosoudcům, čtyřem okresním soudům, soudní komoře a senátu a je vykonáváno podle nejmodernějších zásad. Soudci jsou nesaditelní. Ministerstvo spravedlnosti pracuje toho času na obsáhlé kodifikaci zákonů. Všechny zákony jsou vyhlašovány ve „Valdibas Vēstnesis“ (Vládním Věstníku).

NÁRODNÍ OBRANA.

Národní armáda. Lotyšská armáda má v době míru asi 20.000 vojáků. Srovnána s počtem obyvatelstva není velká, neboť tvoří jen 1 procento z něho. Presenční služba v době míru trvá 18 měsíců; každým rokem je však pro úsporu asi polovina mobilisovaných propuštěna po 15ti měsíční službě. Stáří mobilisovaných bylo v r. 1921 stanoveno na 20 let; počínajíc rokem 1931 budou do presenční služby povoláni toliko 21letí. Zákon z r. 1929 ustanovil presenční službu počínajíc r. 1931 na 12 měsíců, jen v dělostřeleckých, leteckých, jízdních a námořních plucích na 15 měsíců. K vycvičení důstojníků je založena vojenská škola, která má 2 oddíly, pěchotu a dělostřelectvo. Škola trvá 2 roky. Pro vyšší vojenské vzdělání jsou založeny akademické kursy, které trvají 2 roky. Každým rokem jsou vysíláni důstojníci do ciziny, kde se vzdělávají na vojenských akademiích a různých kursech.

Rozpočet výdajů ministerstva vojenství se každým rokem zmenšuje. V r. 1925-6 činila položka pro ministerstvo vojenství 21·1 procent státního rozpočtu, v r. 1926-7 — 27·5 procent, v r. 1927-8 — 25·8 procent a v r. 1928-9 — 23·9 procent.

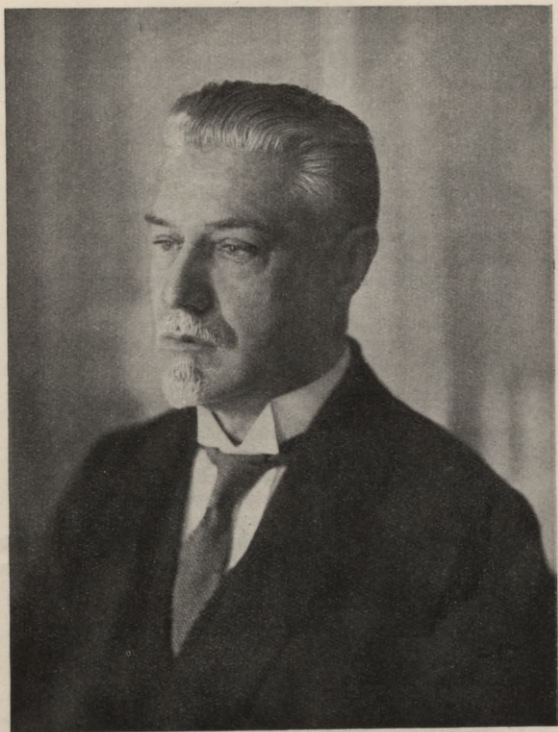
Kromě řádné armády existuje v Lotyšsku ještě dobrovolnická samoobrana, která je pod dozorem vlády a podle vzoru finské zeměobrany je rozdělena na pluky a setniny. Lotyšský obranný sbor má také své jezdeckto a setniny velopedů. Mládež, která je organisovaná ve sportovních jednotách, vyučuje se také vojenským věcem. Také skautské hnutí je v Lotyšsku velmi oblíbeno.

Státní prapor lotyšský je červeno-bílo-červený (vždy $\frac{2}{5}$, $\frac{1}{5}$ a $\frac{2}{5}$).

Státní znak je bílý štít se třemi zlatými hvězdami, drženími červeným lvem a stříbrným křídlatým lvem. Štít má tři pole: na horním vychází slunce na modrém pozadí,

pravé pole se stříbrným lvem je červené a levé pole s červeným lvem je stříbrné.

Vojenský lotyšský řád je „Lačplesis“ (3 třídy), představuje bílý kříž na červeno-bílo-červené stuze s heslem „Visu par teviju“ (vše za vlast) a *civilní řád* „Tří hvězd“ (5 tříd) je emailový bílý kříž na bílé stuze a uprostřed 3 hvězdy na modrém poli. Heslo zní: Per aspera ad astra.

Dr. Pauls Kalniņš, předseda sněmovny.

ÚSTAVA LOTYŠSKÉ REPUBLIKY.

Lotyšský národ uzákonil ve volně zvolené konstituantě tuto ústavu:

I. díl.

Všeobecná ustanovení.

1. Lotyšsko je neodvislá demokratická republika.
2. Suverenní moc státu patří lotyšskému národu.
3. Území lotyšského státu skládá se podle hranic, stanovených v mezinárodních smlouvách, z Vidzeme, Kurlonska, Latgalska a Zemgale.
4. Lotyšský státní prapor je červený s bílým pruhem uprostřed.

II. díl.

Sněmovna (Saeima).

5. Saeima skládá se ze sta zástupců z národa.
6. Saeima je volena v rovných, všeobecných, přímých, veřejných a poměrných volbách.
7. V jednotlivých volebních okresech Lotyšska je počet členů Saeimy, kteří mají býti v jednotlivých volebních okresech zvoleni, poměrný s počtem voličů.
8. Volební právo mají plnoprávní lotyšští příslušníci obou pohlaví, kteří přesáhli první den voleb 21. rok.
9. Do Saeimy může býti zvolen každý plnoprávný lotyšský příslušník, který v první den voleb překročil 21. rok.
10. Saeima je volena na 3 roky.
11. Volby do Saeimy konají se vždy první neděli v měsíci říjnu a sobotu před tím.
12. Nová Saeima sejde se v prvním zasedání první úterý v měsíci listopadu, kdy končí právoplatnost Saeimy dřívější.
13. V případě rozpuštění Saeimy a konají-li se nové volby v jiné sezoně, sejde se nová Saeima nejpozději měsíc po

- volbách a její pravomoc končí po třech letech prvním úterkem v měsíci listopadu zasedáním nové Saeimy.
14. Voliči nemohou sesaditi jednotlivé členy Saeimy.
 15. Zasedání Saeimy konají se v Rize a jen v mimořádných případech mohou se konati i v jiných městech.
 16. Saeima utvoří ze sebe presidium, složené z předsedy, dvou náměstků a jednatele. Činnost presidia Saeimy je nepřetržitá po celou dobu pravomoci Saeimy.
 17. První zasedání nové Saeimy zahájí předseda staré Saeimy nebo z příkazu předsedy některý jiný člen presidia.
 18. Saeima sama zkoumá právoplatnost svých členů.
 19. Presidium svolá zasedání Saeimy a ustanoví řádná a mimořádná sezení.
 20. Presidium Saeimy je povinno svolati zasedání, když to žádá president republiky, ministerský předseda nebo nejméně $\frac{1}{3}$ členů Saeimy.
 21. Saeima vypracuje jednací řád pro ustavení vnitřní činnosti a pořádku.
 22. Zasedání Saeimy jsou veřejná. V případě žádosti nejméně 10 členů Saeimy, presidenta republiky, ministerského předsedy, může Saeima prohlásiti nejméně $\frac{2}{3}$ novou většinou hlasů zasedání za tajné.
 23. Zasedání Saeimy koná se v případě přítomnosti nejméně $\frac{1}{2}$ členů Saeimy
 24. Ustanovení Saeimy, kromě případů, předvídaných v ústavě, konají se absolutní většinou přítomných členů.
 25. Saeima tvoří komise, stanoví počet jejich členů a jejich povinnosti. Komise mají právo vyžadovati si potřebná data pro svoji činnost od jednotlivých ministrů a samosprávných úřadů, jakož i vyzvati zástupce dotyčných ministerstev a samosprávných úřadů, aby se dostavili k zasedání za účelem vysvětlení nebo výtek.
 26. Saeima je povinna sestaviti vyšetřovací parlamentní komisi, vyžaduje-li toho nejméně $\frac{1}{3}$ jejích členů.
 27. Saeima má právo předložiti dotazy a otázky minister-

- skému předsedovi nebo jednotlivým ministrům, jež musí býti zodpověděny jimi nebo jejich zmocněnci. Ministerský předseda nebo kterýkoliv ministr je povinen na žádost Saeimy předložití dotyčné dokumenty a spisy.
28. Členové Saeimy nemohou býti pohnáni k odpovědnosti ani způsobem soudním, administrativním nebo disciplinárním za své výroky při úřední činnosti. K zodpovědnosti mohou býti pohnáni jen v případech, rozšiřují-li, byť i v úřední činnosti, na cti urážlivé zprávy (a jsou si při tom vědomi jejich nepravdivosti) nebo cti se dotýkající zprávy o soukromém nebo rodinném životě.
 29. Členové Saeimy nemohou býti uvězněni; nesmí se u nich konati domovní prohlídka nebo jinak omezovati jejich osobní svoboda bez svolení Saeimy. Uvěznění mohou býti jen v případě, byli-li přistiženi při zločinu. O uvěznění členů Saeimy musí býti podána v době 24 hodin zpráva presidiu Saeimy, které tuto záležitost přednese v příštím zasedání a podle usnesení členů jsou uvěznění buďto osvobozeni nebo drženi ve vězení dále. V době, kdy sněmovna nezasedá, až do jejího zahájení rozhoduje o věznění nebo osvobození členů presidium Saeimy.
 30. Bez svolení Saeimy nemůže býti zahájeno soudní nebo administrativní stíhání jejích členů.
 31. Členové Saeimy mají právo vzdáti se svědectví o osobách, které jim, jakožto zástupcům národa, svěřily nějaká fakta nebo zprávy — o osobách, kterým při vykonávání úřední činnosti svěřili nějaká fakta nebo zprávy — a rovněž o těchž faktech a zprávách.
 32. Člen Saeimy nemůže na své nebo jméno jiné osoby dostati státní objednávky nebo koncese. Ustanovení tohoto bodu vztahuje se také na ministry, třeba by nebyli členy Saeimy.
 33. Členové Saeimy placeni jsou z prostředků státu.

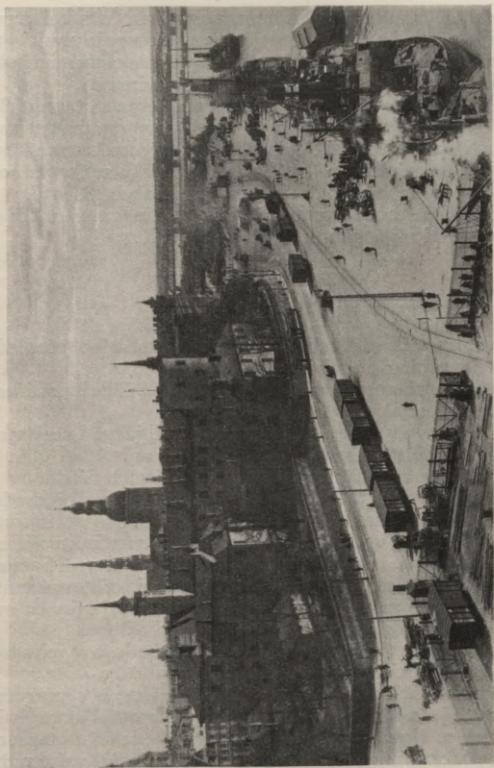
34. Za přednesený referát v zasedání Saeimy nebo komise nemůže býti nikdo potahován k odpovědnosti v případě, odpovídá-li pravdivosti. Zprávy o tajných zasedáních Saeimy nebo komise mohou býti podány veřejnosti jen se svolením presidia Saeimy nebo komise.

III. díl.

President republiky.

35. President republiky je volen Saeimou na 3 roky.
36. Volba presidentova koná se při tajném hlasování většinou hlasů, nejméně však 51 členem Saeimy.
37. Presidentem republiky nemůže býti zvolena osoba, jež není starší 40 let.
38. President republiky nemůže konati jiný úřad. V případě, je-li presidentem republiky zvolen člen Saeimy, je povinen vzdáti se tohoto členství.
39. President republiky může býti presidentem jen 6 let po sobě.
40. President republiky skládá při přejímání svých povinností při nejbližším zasedání tuto přísahu: „Přisáhám, že veškerá má činnost bude věnována ve prospěch lotyšského národa. Budu konati vše, co bude v mé moci, abych přispěl blahu lotyšského státu a jeho obyvatelů a zachovám zákony lotyšské Saeimy a státu. Vůči všem budu spravedlivým a své povinnosti budu vykonávat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí.“
41. President republiky zastupuje stát mezinárodně, vybírá lotyšské diplomatické zástupce a přijímá zástupce cizích států. Provádí usnesení Saeimy, pokud se týče svolení k uzavření mezinárodních smluv.
42. President republiky je nejvyšším vůdcem lotyšské armády a v době války určuje vrchního velitele.
43. President republiky vyhlašuje válku na základě usnesení Saeimy.

44. President republiky má právo podniknouti opatření k ochraně státu v případě vyhlášení války jiným státem nebo přepadení lotyšských hranic nepřitelem. Zároveň svolává bez odkladů Saeimu, která rozhoduje o vyhlášení a zahájení války.
45. President republiky má právo udíleti milost zločincům, nad nimiž již nabyl platnosti soudní rozsudek. Toto právo nevztahuje se na případy, v nichž byl předvídan jiný pořádek udělení milosti.
46. President republiky má právo svolati mimořádné zasedání ministerské rady a určovati jeho program.
47. President republiky má právo dávati podnět k novým zákonům.
48. President republiky má právo dáti podnět k rozpuštění Saeimy, načež se koná nové národní hlasování. Vysloví-li se více než polovina hlasovatelů pro rozpuštění Saeimy, považuje se tato za rozpuštěnou a konají se nové volby a sice ne později než dva měsíce po rozpuštění Saeimy.
49. Po rozpuštění Saeimy zůstává pravomoc jejích členů až do sejítí se nové. Zasedání dosavadní Saeimy mohou se konati jen se svolením presidenta republiky, který také určuje jeho pořad.
50. V případě, vysloví-li se více než polovina hlasovatelů proti rozpuštění Saeimy, považuje se president republiky za sprostěna svého úřadu a Saeima volí na zbývající dobu pravomoci presidenta odstoupivšího nového presidenta.
51. Na základě návrhu nejméně $\frac{1}{2}$ členů Saeimy může býti v tajném zasedání nejméně $\frac{2}{3}$ většinou hlasů usneseno zbavení presidenta republiky jeho úřadu. Na základě usnesení musí býti pak bez odkladů zvolen president nový.
52. V případě odstoupení, úmrtí nebo odvolání presidenta republiky před uplynutím doby jeho pravomoci ho za-

Riga s hradem, v němž sídlí státní prezident.

- stupuje předseda sněmovny, pokud tato nezvolí presidenta nového. Předseda sněmovny zastupuje presidenta republiky, nachází-li se za hranicemi nebo stojí-li nějaká překážka v cestě vykonávání jeho povinností.
53. President republiky není odpověden ze své politické činnosti. Veškerá nařízení presidenta republiky mají býti podepsána také ministerským předsedou nebo dotyčným ministrem, kteří za ně přebírají zodpovědnost vyjma případy, předvídané v paragrafech 48. a 56.
54. President republiky může býti pohnán k trestní odpovědnosti při souhlasu $\frac{2}{3}$ členů Saeimy.

IV. díl.

Ministerská rada.

55. Ministerská rada skládá se z ministerského předsedy a jím zvolených ministrů.
56. Ministerskou radu sestavuje osoba pověřená presidentem republiky.
57. Počet ministrů, rozsah jejich činnosti, jakož i vzájemný poměr ke státním úřadům určuje zákon.
58. Ministerské radě podléhají správy státních úřadů.
59. Saeima musí vysloviti důvěru ministerskému předsedovi a ministrům, aby mohli vykonávati své povinnosti. V případě, vysloví-li Saeima nedůvěru ministerskému předsedovi, musí celá rada odstoupiti, vysloví-li Saeima nedůvěru jen jednotlivému ministrovi, odstoupí tento a na jeho místo zvolí ministerský předseda jiného ministra.
60. Zasedání ministerské rady řídí předseda a v jeho nepřítomnosti plnomocný ministr.
61. Ministerská rada jedná o návrzích zákonů, vypracovaných jednotlivými ministerstvy neb o otázkách, týkajících se činnosti několika ministerstev, jakož i otázkách politických, k nimž dali podnět jednotliví členové rady.

62. V případě, je-li stát ohrožen nepřítelem, nebo vypukly-li v zemi nepokoje, jež by ohrozily nynější státní řád, má ministerská rada právo prohlásiti mimořádný stav, musí to však v době 24 hodin ohlásiti Saeimě, která má bez odkladu toto usnesení přednésti.
63. Ministři, třeba by nebyli členy Saeimy, a rovněž jimi zplnomocnění vyšší státní úředníci mají právo zúčastniti se zasedání Saeimy, jejich komisi a podávati doplňky a opravy k návrhům zákonů.

V. díl.

Zákonodárství.

64. Právo k zákonodárství patří Saeimě a národu v pořádku a rozsahu, předvídaném v této ústavě.
65. Návrhy na zákony mohou podávati: president republiky, ministerská rada, komise Saeimy, nejméně 5 poslanců, jakož i v případech a pořádku, v této ústavě předvídaném ¹/₁₀ hlasovatelů.
66. Saeima sestavuje každý rok před započatím rozpočtového roku rozpočet státních příjmů a vydání. Návrh k tomuto rozpočtu podává ministerská rada. Saeima má předvídati prostředky, jimiž by uhradila výdaje mimořádné, k nimž dala své svolení. Po ukončení rozpočtového roku má ministerská rada podati Saeimě ke schválení vyúčtování o dodržení rozpočtu.
67. Saeima stanoví velikost branné moci v době míru.
68. Veškeré mezinárodní smlouvy, o nichž má býti rozhodnuto způsobem zákonodárným, vyžadují schválení Saeimy.
69. President republiky vyhlašuje v Saeimě nejdříve sedmý a nejpozději dvacátý první den přijaté zákony. Zákon nabývá platnosti čtyřicátý den po jeho vyhlášení, vyjma případu, je-li v zákoně stanovena lhůta jiná.
70. President republiky vyhlašuje zákony následujícím po-

řádkem: „Saeima (resp. národ) schválila a president republiky vyhláší tento zákon“ (text zákona).

71. V době 7 dnů, počítajíc ode dne přijetí zákona ve sněmovně, může president republiky žádati v odůvodněném spise o opětovné prohlédnutí zákona. Nezmění-li Saeima zákon, nemůže president republiky činiti po druhé námitky.
72. President republiky má právo zadržeti publikace zákonů 2 měsíce. Publikace zákonů musí zadržeti, když toho vyžaduje nejméně $\frac{1}{8}$ členů sněmovny. Tohoto práva může president republiky použiti v době 7 dnů, počítajíc ode dne schválení zákona ve sněmovně. O zadrženém zákonu hlasuje pak národ, když toho vyžaduje nejméně $\frac{1}{10}$ hlasovatelů. Když v této době nebyl dotaz podán, má býti zákon publikován. Hlasování se nekoná, hlasuje-li se o něm ještě jednou ve sněmovně a vysloví-li se pro přijetí tohoto zákona aspoň $\frac{3}{4}$ všech poslanců.
73. Národním hlasováním nemůže býti rozhodnuto o rozpočtu státním, zákonech o půjčkách a daních, clu a sazbě železničních drah, vojenské povinnosti, vyhlášení a zahájení války, uzavření míru, vyhlášení výjimečného stavu a jeho skončení, mobilisace a demobilisace, jakož i o smlouvách s cizími státy.
74. Zákony, ve sněmovně schválené a v pořádku podle paragrafu 71. zadržené, mohou býti odvolány národním hlasováním v případě, zúčastní-li se tohoto hlasování nejméně $\frac{1}{2}$ pravomocných hlasovatelů.
75. Přijala-li Saeima $\frac{2}{3}$ novou většinou hlasů pilný zákon, nemůže si president vyžádati jeho opětovné prohlédnutí, nemůže o něm býti národem hlasováno a má býti vyhlášen již třetí den po jeho přijetí presidentem republiky.
76. Saeima může změnití ústavu v zasedáních, jichž se zúčastní nejméně $\frac{2}{3}$ jejích členů. Změny jsou schváleny

ve třech zasedáních většinou hlasů $\frac{2}{3}$ přítomných poslanců.

77. V případě, mění-li Saeima paragrafy 1., 2., 3. a 6. ústavy, je nutno, aby se o této změně konalo hlasování národa, aby nabyly platnosti.
78. Nejméně $\frac{1}{10}$ všech hlasovatelů má právo podati presidentu republiky návrh na změnu ústavy nebo zákona a president jej pak podává sněmovně. V případě, přijme-li Saeima tento návrh na změnu zákona, musí o ní býti konáno národní hlasování.
79. Změny ústavy považují se za přijaté v případě souhlasu aspoň $\frac{1}{2}$ všech hlasovatelů.
80. Národního hlasování mohou se zúčastniti všichni lotyšští příslušníci, mající právo k hlasování do sněmovny.
81. V mezizasedací době má ministerská rada právo vydati v případě nutnosti nařízení, která mají moc zákona. Tato nařízení nemohou změnit zákon o hlasování do Saeimy, zařízení soudu a procesní zákony, rozpočet a platnost rozpočtu, zákony, přijaté nynější Saeimou, nemohou se vztahovati na amnestie, emise státních banknot, ostatní daně, clo, sazbu železničních drah a půjčky. Tato nařízení ztrácejí platnost, nejsou-li nejpozději třetí den podána sněmovně ke schválení.

VI. díl.

Soudy.

82. Všichni občané jsou před zákonem a soudem rovnoprávní.
83. Soudci jsou neodvislí a podléhají jen zákonu.
84. Soudci jsou jmenováni a propouštěni sněmovnou. Soudci mohou býti odvoláni proti své vůli jen soudním řízením. Cestou zákonnou může býti určeno stáří, při jehož dosažení musí se soudci vzdáti svého úřadu.

85. V Lotyšsku existuje porotní soud na základě zvláštního zákona.
86. Soud mohou vykonávat jen orgány, které jsou k tomu zákonem oprávněny a jen v zákonem předvídaném pořádku. Vojenské soudy působí na základě zvláštního zákona.

VII. díl.

Státní kontrola.

87. Státní kontrola je neodvislý sborový ústav.
88. Státní kontroloři jsou jmenováni a schvalováni ve stejném pořádku jako soudci, jen na určitou dobu, během které mohou býti odvoláni jen na základě soudního rozsudku. Zařízení a kompetenci státní kontroly určí zvláštní zákon.

J. Čakste, president konstituanty.

R. Ivanovs, sekretář konstituanty.

Hugo Celmiņš, ministerský předseda.

ZAHRANIČNÍ POLITIKA LOTYŠSKA.

Z důvodů, aby rozvinulo obchodní styky a otevřelo pro své vlastní výrobky v jiných státech příznivá odbytiště, jakož i výhodné prameny odběru, udržuje Lotyšsko rozsáhlou diplomatickou a konsulární službu ve všech důležitých místech. Dnes má Lotyšsko v cizině 12 diplomatických a 175 konsulárních zastoupení. Část konsulárních zastupitelstev je obsazována jako čestná funkce. Projektovaná konsulární síť má podle možnosti býti rozšířena na nejdůležitější centra dopravní. Při lotyšské vládě jsou toho času akreditováni 22 zahraniční vyslanci, z nichž 13 sídlí v Rize. Mimo to je v Lotyšsku 40 konsulárních zastupitelstev. Diplomatický a konsulární sbor čítá dnes přes 100 členů.

Aby svému obchodu dalo praktický a legální podklad, uzavřelo Lotyšsko s mnohými státy obchodní smlouvy: s Československem roku 1922, s Anglií 1923, s Holandskem, Maďarskem, Rakouskem, Norskem, Finskem, Francií, Dánskem, Islandem, Švýcarsy a Švédskem 1924, s Japonskem, Belgií, Luxemburskem a Itálií 1925, se Spojenými státy Severní Ameriky a Německem 1926, s Řeckem, Sovětským Ruskem a zatím smlouvu s Polskem 1927 a konečně 25. března 1928 s Estonskem. Podkladem pro všechny tyto obchodní smlouvy je princip největších výhod s výjimkou ruské a baltické klausule, kterými si Lotyšsko rezervuje právo, poskytnouti baltickým státům a Rusku zvláštní výhody, na které si jiné smluvní státy nemohou činiti nárok.

V zahraniční politice Lotyšska dominuje idea svazu baltických států. Od nejprvnějších dnů své politické samostatnosti uznávalo Lotyšsko plně nutnost užších hospodářských styků a dalekosáhlé spolupráce na poli obchodu a dopravy. Na politických konferencích baltických zahraničních ministrů bylo pravidelně rokováno o politických a hospodářských otázkách a nad to byla hospodářským věcem věnována celá řada zvláštních konferencí.

Ale idea svazu baltických států, která je lotyšskými politiky živě podporována, nemohla být dosud v zamyšleném rozsahu uskutečněna. Pouze s Estonskem se podařilo uzavřít 1. listopadu 1923 provisorní spolek, kterým bylo dosaženo těsného spojení hospodářského a politického. Tento provisorní poměr byl ukončen po obtížných vyjednáváních dne 5. února 1927 a uzavřena smlouva o provedení naprosté celní unie Lotyšska a Estonska, která byla dne 8. dubna 1927 ratifikována lotyšským parlamentem. Tato smlouva, která byla přijata v obou zemích se všeobecným souhlasem, znamená ukončení důležitého úseku hospodářských dějin obou zemí a cenný příklad pro další vývoj obchodních styků mezi baltickými státy vůbec. Uzavření stejně těsné unie s druhým bezprostředním sousedem, Litvou, které je Lotyšsko plně nakloněno, naráží dosud na obtíže, ale dá se očekávat, že v blízké budoucnosti bude i tu dosaženo dorozumění.

V posledních letech hrála v zahraniční politice Lotyšska důležitou úlohu otázka uzavření obchodní smlouvy se Sovětským Ruskem, která je předvídána již v lotyšsko-ruské mírové smlouvě. Přes počáteční obtíže podařilo se lotyšské vládě zahájit konkrétní jednání se Sovětským Ruskem, uzavřít dne 2. června 1927 obchodní smlouvu a potom dne 29. října 1927 ji ratifikovati. V této smlouvě byla po prvé uskutečněna ruská klausule; oba státy si přiznaly pro různé vývozní zboží dalekosáhlé celní výhody. Rusko se mimo to zavázalo odebrati každoročně minimum zboží různých kategorií za pevně stanovenou částku.

Tím se otevřely lotyšskému průmyslu příznivé vyhlídky na odbyť jeho výrobků v Rusku, které mu dosud jako odbytiště chybělo.

Vidíme, že lotyšská hospodářská politika jde po všech stránkách energicky a úspěšně za cílem, zajistiti mladému státu uznávané místo v rodině národů a vésti lotyšský lid šťastné budoucnosti vstříc. Prvním předpokladem k tomu

je mír, soužití a působení národů ve vzájemné shodě. K upevnění mírumilovných mezinárodních styků Lotyšska s jeho sousedy a se všemi zahraničními státy je proto obrácen hlavní zřetel veškeré lotyšské politiky.

LOTYŠSKÉ ZEMĚDĚLSTVÍ.

Vliv utvoření státu jeví se v prvních letech neodvislosti Lotyšska ve všech oborech. Také hospodářský život je nucen přizpůsobiti se novým poměrům jak vnitro-, tak i zahraničně politickým. Průmysl musí býti od základů znovu vybudován, neboť během světové války byly všechny závody evakuovány do Ruska. Rozklad průmyslu ponouká nemajetné obyvatelstvo k tomu, aby svůj zájem obrátilo na venkov. Do popředí vystupuje nyní zemědělství, které hrálo již před světovou válkou velikou roli, zejména na světovém trhu lnářském. Ale samo zemědělství dostává se do nových kolejí a noví činitelé vstupují aktivně do hospodářského života. Kooperativní družstva se probouzejí k novému životu. V obchodě vystupuje do popředí nutnost zaopatřovati zemědělství stroji, plemenným dobytkem, umělými hnojivy atd. S hospodářským znovuzřízením počíná také rozkvět nové národohospodářské literatury. Velkou pomocí pro hospodářské badání jsou zachráněné knihovny, zvláště městská knihovna rižská, která má zajímavé spisy předválečné. Bohatá knihovna polytechniky v Rize, jejíž oddělení se svými pokusnými stanicemi vykonala cenné pomocné služby ve výzkumu baltického hospodářství, nalézá se bohužel nyní ještě v Rusku. K výzkumu nynějšího lotyšského hospodářského života slouží zvláště práce státního statistického úřadu, statistického oddělení bursovního komitétu a jiných institucí. Periodické odborné časopisy a obsáhlé vědecké práce, které koná lotyšská universita v Rize, umožňují poznání nynější hospodářské fysiognomie Lotyšska.

Hlavním základem lotyšského hospodářského života je zemědělství, které zaměstnává 60·99 procent obyvatelstva. Dodává také větší část exportu — asi 60 procent. Ačkoliv pět dlouhých let války těžce otráslo lotyšským zemědělstvím, zejména chovem dobytka, přece se zemědělcům podařilo překonati následky války. Přirozený vývoj je silně brzděn

nedostatkem produkčních prostředků, úvěru a pracovních sil. Lze doufat, že stát poskytne pomoci a že zemědělci přemohou ponenáhlu také tyto překážky.

Osevní obilní plocha roste rok od roku a lotyšské zemědělství se stává výrobnějším a schopnějším konkurence.

Před válkou byl největší díl půdy vzděláván velkostatkáři, pouze 37·39 procent půdy patřilo sedlákům. 70 procent obyvatelstva bylo proletářských bezzemků, kteří se rozkladem průmyslu ocitli v těžkém postavení. Zvláštním zákonem z 16. září 1920 byly veškeré statkářské, šlechtické a církevní pozemky převedeny do státního pozemkového fondu. Podle zákona nově založená hospodářství nesměla přesahovati 22 ha a tak již v roce 1925 bylo napočítáno více než 200.000 malohospodářství. Stát musil investovati značné kapitály do staveb a inventářů. Zároveň bylo započato se znovuzřizováním zpustošených území: asi 14 procent vesnických budov bylo válkou zničeno, vykáčené lesy musily býti obnoveny. Přes pesimistické předpovědi se osevní plocha lotyšského zemědělství agrární reformou značně zvětšila a stoupla z 551.800 ha v roce 1920 na 811.900 ha v roce 1926. Z obilnin se v Lotyšsku pěstuje odedávna hlavně žito, dále oves a pak ječmen. Geograficky a klimaticky je pochopitelná menší kultura pšenice, jejímž domovem je Kurowsko, stará obilní komora země.

Osevní plocha brambor se od roku 1920 zdvojnásobila. Při zpracování syrových brambor je na prvním místě průmysl lihovarský, který spotřebuje $\frac{4}{5}$ celého množství brambor, jež jsou určeny pro průmysl. 15 procent zůstává na osev a ostatní se vyváží.

Jedním z nejdůležitějších pramenů obživy lotyšských zemědělců je *pěstění lnu*. Len pěstuje se nejvíce v Livonsku a v Latgalsku. Úroda dosáhla při žních v roce 1925 30.000 tun, t. j. předválečné výše. Monopol lnu zajišťuje výrobcům pevné ceny. V roce 1925 se ozvaly hlasy, které žádaly odstranění monopolu v souvislosti s kolísáním cen

a zmenšením státních příjmů. Ale monopol byl zatím v zájmu lnářů podržen.

Mezi zemědělskými vedlejšími kulturami v Lotyšsku je *ovocnářství* na prvním místě. Asi 21.000 ha země zabírají zahrady. Vývoz ovoce, jahod v syrové nebo zpracované formě začíná se v poslední době silně vyvíjeti, dá se však ještě ve veliké míře rozšířiti, jak o tom svědčilo zasilání značných vagonových zásilek již před válkou do Petrohradu, Moskvy a také jiných měst dřívějšího Ruska.

Otázka zpracování ovoce úzce souvisí s výrobou cukru. V roce 1920 bylo dovezeno za 15.000.000 latů (Kč 105 mil.) cukru. Od jisté doby se uvažuje o tom, aby se rozšířilo pěstění cukrovky a aby se cukr vyráběl v Lotyšsku. První pokusy se sázením řepy byly učiněny v Zemgalsku a ukázalo se, že tato cukrová řepa má 17·5 procent cukru. Na podzim 1926 otevřela akciová společnost nedaleko Jelgavy první lotyšský cukrovar, který byl vyzbrojen československými stroji. Tento nový druh zemědělství je také novým zdrojem příjmů pro zemědělce a v obchodní bilanci zároveň příznivým snížením dovozu.

V poslední době nastává v Lotyšsku přesun z obilnářství na *chov dobytka*. Lotyšsko je typická země pastvin a jeho zemědělským posláním je především chov dobytka v největším rozsahu. Nynější stav dobytka dosáhl již před delší dobou stavu z roku 1913. Zahraněční poptávka po másle a mase stále roste.

Také v Československu má živý lotyšský dobytek a máslo dobrý odbyt. Cena exportovaného másla stoupla v roce 1928 na 52·4 mil. latů (Kč 366·8 mil.). Cena vyvezeného masa stoupla od roku 1922 z latů 528.000 (Kč 3·6 mil.) do roku 1926 na latů 2·6 mil. (Kč 18·2 mil.).

Část venkovského obyvatelstva se zaměstnává *rybářstvím*. Vedle dvinského lososa se vyváží úhoř a jiné druhy ryb, obyčejně uzené aneb konzervované. Cena ryb, chycených v roce 1924 v lotyšských vodách, se odhaduje na 1·9 mil.

latů (Kč 13.3 mil.) a v roce následujícím na 2.5 mil. latů (Kč 17.5 mil.).

Zemědělství Lotyšska má před sebou skvělý vývoj. Za svůj rozvoj vděčí z části *družstevnímu hnutí*. Začátky spolkového, úvěrního a družstevního podnikání datují se z posledních desetiletí uplynulého století. Ještě po léta zůstávaly v počátečním stadiu, až kolem roku 1905 nastal mohutný vzestup, po kterém následoval přímo horečný rozvoj. Utvořila se nejrozmanitější zemědělská sdružení, nejen pro spotřebu, ale též pro *zahradnictví, včelařství, dobytkářství a mlékařství*. Zvláště pozoruhodná je činnost kontrolních spolků a družstev na opatřování strojů. Také pro vývoz se utvořily různé centrály, tak na př. *Centrální sdružení pro vývoz másla, Hospodářské sdružení zemědělců* atd. Dnes je v Lotyšsku celkem 3000 různých družstevních podniků. Důležitost družstev v hospodářském životě Lotyšska roste nezadržitelně. Družstva, na př. mlékařská, zaujímají u porovnání se soukromými podniky dominující postavení; na př. vývoz másla mlékařských družstev obnášel v posledním kontrolním roce 67 procent veškerého vývozu másla z Lotyšska.

Mnoho pro rozvoj lotyšského zemědělství učinili lotyšští agronomové, kteří jsou organisováni ve zvláštním spolku. Značně pomáhá také dosti obsáhlá speciální literatura. Zemědělská statistika je zvláště pěstována. Centrální zemědělské sdružení Lotyšska, které má laboratoře a pokusné stanice, vydržuje zemědělský ústav v Priekule a mnoho zemědělských škol, pořádá výstavy atd. Také na venkově je celá řada centrál, které šíří znalosti hospodářské, pro sedláka tak důležité.

Trh hospodářských strojů. Na území Lotyšska měly již před desítkami lety stroje a nářadí v rolnictví, dobytkářství a ve vedlejších zemědělských podnicích, v obchodě a v živnostech, velikou důležitost. V první době se ovšem uplatňoval toliko dovoz. Anglie byla prvním státem, který založil v zemi zastupitelstva pro zemědělské stroje. Ale situace se změnila

ve prospěch Německa. V posledních letech začíná také Československo hráti větší roli, pokud se týče vývozu hospodářských strojů do Lotyšska.

Potíže byly v tom, že nebylo téměř vůbec placeno hotově. Firmy povolovaly pro malé stroje úvěr asi tříměsíční, kdežto na větší byl dáván úvěr průměrně až na 18 měsíců.

Pokud se týče celních poměrů, je dovoz veškerých strojů bezcelný.

Ještě je třeba zmíniti se o domácím průmyslu zemědělských strojů, který od několika let pracuje zase pro vývoz do sousedních států. Vyrábějí se hlavně malé pluhý a jiné nářadí pro selské hospodářství, jakož i inventář do hospodářských budov. Pro veliký a těžký průmysl v Lotyšsku není místa, ale maloprůmysl se může docela dobře udržeti. Produkce bran obnáší 40 procent, pluhů 70—80 procent spotřeby. Vývoz je ještě nepatrný, v poslední době však silně vzrostl.

LOTYŠSKÝ PRŮMYSL.

Lotyšský průmysl nemá takového významu jako zemědělství. Dnešní lotyšský průmysl činí 4·5 procent lotyšského národního jmění, mimo to je hlavně odkázán na importované suroviny a teprve v druhé řadě na spore suroviny domácí. Rok 1914 byl pro lotyšský průmysl, který se silně vyvíjel, citelnou ranou a následující léta ranou zničující. Všechna zařízení závodů byla evakuována do Ruska, kde se až dosud nalézají.

Pod záminkou evakuace, čímž je rozuměti stěhování do tehdejšího vnitrozemí ruské říše, bylo během sotva dvou let z jižního Livonska, hlavně však z Rigy, odvlčeno přes 30.000 nákladních vagonů průmyslových strojů a jiného továrního inventáře, skladů zboží, řemeslnického nářadí a nástrojů, školního zařízení, knihoven, archivů a mnohých jiných věcí v ceně přes 1 miliardu zlatých rublů. Dnešní vládcí Sovětského Ruska se ani v nejmenším nesnaží tuto škodu Lotyšsku nahraditi. Mírovou smlouvou, uzavřenou 2. září 1920, prohlásilo Sovětské Rusko, že je ochotno lotyšským vlastníkům vrátiti zařízení továren, jež bylo evakuováno do Ruska. Od té doby uplynulo více než 7 let a Lotyšsko obdrželo zpět jen nepatrné množství zařízení méněcenných továren. V této věci měla všechna jednání se sovětskou vládou žalostný výsledek.

Vlastní znovuzbudování domácího průmyslu začalo teprve rokem 1920. Znovuzbudování, které zabere ještě mnoho času, jest však spíše stavěním od základů, než zařizováním starých podniků. Odkázání na sebe a vlastní schopnosti, vybudovali lotyšští podnikatelé v málo letech nový průmysl, z něhož jsou vlastně toliko budovy staré, ale vnitřek už je nový. Chybí však kapitál a suroviny k obnově velkoprámyslu a dnes rozhoduje hlavně domácí spotřeba; proto je dnešní lotyšský průmysl spíše maloprámyslem. Průmyslových podniků bylo v roce 1926 3462 s 52.175 děl-

níky. Nejvíce podniků a to 1022 je v Rize, v Libavě 162, ostatní jsou roztroušeny po venkově a malých městech. Průmyslových výrobků bylo v roce 1927 vyvezeno za 40-28 mil. latů (Kč 281·9 mil.), což je proti vývozu zemědělských výrobků velmi málo. Zadáváním zakázek snaží se také stát podepřít domácí průmysl. Ministerstva mají nařízeno, dávat přednost především těm průmyslovým podnikům, které vyrábějí z domácích surovin, zaměstnávají četné dělnictvo a jsou pro stát důležité v upevňování hospodářské neodvislosti. Jelikož však stát nemůže být standardním odběratelem, bude průmysl po ukončení svého znovuzřízení nucen se zase ohlížeti po zahraničních trzích.

Import průmyslových výrobků v roce 1926 činí 131 mil. latů (Kč 917 mil.); pasivní bilance lotyšského zahraničního obchodu ukazuje, že vnitřní průmysl velmi těžce soutěží se zahraničním zbožím, zejména proto, že není zařízen na velkovýrobu, což se projevuje v ceně zboží. Přesto průmyslový vývoz ukazuje v roce 1926 celkový vzestup. Lotyšská celulosa a linoleum našly všude odbyt.

V živnostenském životě je na prvním místě průmysl *dřevařský*. Podle statistiky pracuje dnes 309 dřevařských podniků, z nichž jsou 223 pily. Tím byl odstraněn nedostatek řezaného dříví pro budování nových a opravy starých hospodářství. Domácí průmysl stavební začíná pracovat také pro vývoz. Pro stoupající poptávku na dýhy vyvíjí se také tento průmysl. Nyní má Lotyšsko 8 továren na dýhy, které dodávají denně asi 70 krychlových metrů dýhového dřeva a 2500 židlí.

Průmysl *zápalkářský* v několika málo letech nabyl poměrně velikého rozměru. Pracuje mnoho pro vývoz, méně do sousedních států, které rovněž vyvážejí zápalky do Skandinávie, Anglie a jiných států. Lotyšské továrny na výrobu zápalek mohou již soutěžit s továrnami švédskými. Lotyšské továrny na výrobu zápalek, celkem čtyři, dodávají denně 600.000 krabiček zápalek. Nejdůležitější továrny na

výrobu zápalek jsou: „Komet“ v Rize, „Vulkan“ v Liepaji a Kulduga „Stars“ v Sabile. Také výroba *dřevěného drátu*, který se rovněž velmi exportuje, je značně vyvinuta. Avšak tato odvětví vývozu, která jdou především do Anglie, musí počítati s polskou a ruskou konkurencí. Polské a ruské podniky jsou technicky vyvinutější a mají menší výrobní náklady.

Pro domácí průmysl *papírnický* jsou zde všechny podmínky. Dřevo a hadrů je dostatek a vodní otázka nedělá také žádných obtíží. Dělnické mzdy jsou poměrně nízké a bohatá zkušenost z desíleté předválečné praxe prospívá také tomuto výrobnímu odvětví. V papírnickém a polygrafickém průmyslu je toho času 28 podniků, z nichž budtež uvedeny: Baltická továrna na celulosu ve Sloče se 600 dělníky, „Ligat“, továrna na papír se 480 dělníky, pak továrny na papír v Staicele, Litene, Adaži a j.

„Ligat“ dodává zejména lepší druhy psacího papíru, jakož i papír na trubky, který se hojně vyváží do Ruska, a též papír na sovětské ceniny, který prý je dvakrát tak trvanlivý jako papír anglických bankovek.

Zpracování *lnu a vlny*, domácích základních produktů textilnictví, zdomácnělo v zemi již od staletí. Novověká technika umožnila též zpracování zahraničních surovin, jako bavlny, juty a hedvábí. Lotyšský textilní průmysl v poslední době překotně stoupá, což vzbudilo pozornost i v cizině. Vlněné výrobky vyhovují úplně domácím nárokům a mohou svou kvalitou soutěžit se zahraničními látkami. Z větších továren tohoto odvětví jmenujeme: Akciovou společnost „Textil“, Kurschansky a Himmelhoch, Triumph a j. Textilní továrna „Holm“ zahájila také zase provoz.

Zpracování lnu na *nitě* a *plátno* je soustředěno hlavně v přádelně Hoffové v Mitavě.

Průmysl *strojařský* a *kovoprůmysl*, který musí své nejhlavnější suroviny, jako železo a jiné kovy a rovněž uhlí importovati, je ve službách domácího zemědělství, dopravy a ji-

ných odvětví hospodářství. Ke kovoprůmyslu náležejí mimo státní železářské dílny a dílny libavského válečného přístavu, též některé větší soukromé podniky, jako Beckerova továrna v Liepaji, továrna na vagony „Phoenix“ v Rize. V lotyšském kovoprůmyslu převládá německý kapitál a účast německých odborníků.

Minerální průmysl, válkou úplně zničený, zahájil svou činnost ihned, jakmile to bylo možno. Tři největší odvětví tohoto průmyslu jsou: *sklářské, keramické a cihlářské*. Mezi *sklárnami* vynikají: akciová společnost „Latvijas Stikls“ se 400 dělníky, „Annahütte“, společnost „Stikls“ a j. S počátku se vyráběly pouze lahve, brzy však též okenní skla a v poslední době se přistoupilo také k výrobě luxusního zboží. Vývoz domácích výrobků má poměrně veliký rozsah, zejména do Estonska, Litvy a Ruska.

Mezi *továrnami na keramické výrobky* vyniká společnost M. S. Kusnezov asi se 400 dělníky. V obou závodech kryje Kusnezova továrna téměř veškerou domácí a z části také estonskou spotřebu a spotřebu sousedních států, zejména pokud jde o fayence a porculánové zboží pro domácnost. Avšak vývoz jde i do západní Evropy a dokonce i do zámoří. Kusnezovo nádobí nalézáme v Indii stejně jako ve východní Asii a jinde.

Výroba *cihel* byla v Lotyšsku před válkou značná. Veliký Jelgavský cihlářský okres byl za války zničen a provoz nebylo možno znovu zahájit pro nedostatek kapitálu a nepatrnou poptávku. Rozsah výroby cihel byl až do roku 1924 nepatrný. Teprve od jara 1924 začíná se cihlářský průmysl vyvíjet. Lotyšské cihly se vyvážejí, ačkoliv jen v menším množství, ale lze očekávat větší objednávky pro vývoz.

Z nejdůležitějších průmyslových odvětví dosáhl průmysl *chemický* také pěkných výsledků. Podle údajů průmyslového departementu je *gumový* průmysl po textilním na prvním místě. Vývoz gumy a linolea se v posledních letech značně

zvětšil. Pracují dvě větší továrny na gumu: „Waronis“ a „Kontinent“, jakož i několik menších podniků, z nichž „Wairogs“ je nejpozoruhodnější. Vyrábějí se především galose, automobilové obruče, technická příslušenství a hračky. Největší díl výrobků se exportuje. Tak „Kontinent“ vyváží své výrobky do Estonska, Litvy, Polska, Rumunska a dokonce také do Turecka. „Waronis“ exportuje své výrobky do západní Evropy a do západních států sousedních. Světoznámá továrna na gumu „Provodník“, která zaměstnávala před válkou 15.000 dělníků, nyní nepracuje a v jejích místnostech se zařizuje větší továrna na zpracování dřeva.

Výroba *oleje* je zastoupena hlavně v Libavě a Rize. Většího významu je libavská továrna na olej, která používá také dodávky surovin sousedních států a také ze zámoří, zejména k výrobě jedlých olejů a omasek. Řížská továrna na olej „Oehlich“ pracuje především pro účely technické a také pro vývoz. Olej na mazání se exportuje hlavně do Švédska, Francie, Belgie a Anglie.

Lotyšský průmysl potřebuje pro svůj další rozvoj větších kapitálů. Byly sice učiněny pokusy uskutečnění znovuvybudování státní pomocí. Lotyšská banka povoluje směnkovým diskontem úvěry průmyslovým podnikatelům. Ale tyto úvěry zdaleka nestačí na zahájení normálního provozu těch dílen a továren, které mají přirozené vyhlídky na zdravý rozvoj. Také některé soukromé banky jsou v úzkém vztahu k některým průmyslovým podnikům. Ale podíl bank je mizivě malý v porovnání s velikým nedostatkem kapitálu, jímž trpí lotyšský průmysl. Zahraniční kapitál nalezl by zde velmi výhodné uplatnění.

Zahraniční kapitál pracuje obvykle v lotyšských bankovních obchodech a jen z části v průmyslu. V první řadě jsou to továrny na papír a celulosu, které pomocí nových zahraničních kapitálů zahájily výrobu nejen pro domácí spotřebu, ale rozšířily své továrny i pro vývoz. K průmyslovým podnikům se zahraničním kapitálem náležejí: Spo-

lečnost baltické továrny na celulosu ve Sloce a akciová společnost Rižských továren na papír.

Cizinci investovali svůj kapitál také do těchto textilních podniků: Společnost „Lats“, akciová společnost rižských textilních továren, Akciová společnost, rižské továrny na zpracování vlny, dř. Holm et Co., Akciová společnost mitavské lnářské manufaktury, J. Hoff a j. Také lotyšský průmysl zápalkářský nepřestal zajímati zahraniční kruhy kapitalistů. Tento průmysl je zase financován z veliké části touže kapitalistickou skupinou, která měla vedoucí roli před válkou.

Z velikých předválečných podniků se zahraničním kapitálem, které v roce 1923 zahájily v Lotyšsku zase svou činnost, budiž zejména uveden „Phoenix“, akciová společnost spojených metalurgických továren a továren na výrobu lokomotiv, vagonů a strojů.

Také podniky pouličních drah a osvětlení pracují dosud ještě se zahraničním kapitálem. Původně byl na těchto podnicích zúčastněn kapitál říšskoněmecký. Několik let před válkou přešla však většina akcií do rukou Belgičanů.

VNITŘNÍ A ZAHRANIČNÍ OBCHOD LOTYŠSKA.

Výhodnou svou polohou mezi Ruskem, Polskem a Baltickým mořem a svými dobrými přístavy je Lotyšsko přímo stvořeno k rozvoji dopravy a obchodu. Až do 12. století možno stopovati staré obchodní silnice, které vedly z Asie do Narvy a dále až do Štětína a Lübecku. Po těchto tratích přecházely výrobky z východu na západ. Domácí dodávky surovin a nálezy jantaru nemálo přispěly k oživení obchodního ruchu se západem. Počátkem středověku vyvíjí se již pod dějinnými událostmi pravidelný styk se západem Evropy. Tvůrčí schopnost Hansistů brzy spojila Severní a Baltické moře nerozlučnými pouty. Riga byla po jistou dobu střediskem východní Hansy. V 16. a 17. století vystupuje Riga jako důležitý uskladňovací bod na Baltickém moři. Přístav Ventspils se stává největším vývozním přístavem pro vévodství Kuronské v 17. století a zvláště důležitým střediskem pro stavbu lodí. Také *Riga*, zvláště pod švédskou nadvládou, je stále důležitým exportním přístavem. Úpadkem baltického obchodu a vlivem rusko-polských a rusko-švédských válek také kuronský a livonský obchod těžce utrpěl. Teprve v první polovině 19. století počala Riga zase hrát větší roli v obchodě s Východem. Pro uzavření přístavů na Černém moři musilo Rusko dirigovati svůj vývoz baltickými přístavy. Přikročuje se k výstavbě přístavů v Rize a v Libavě. V posledních letech před válkou dosáhly lotyšské přístavy význačné důležitosti jak pro domácí, tak pro světový trh. Rokem 1914 nastává však přelom v obchodě. Čistě spekulativní element dostává vrch a starousedlí obchodníci a velkoobchodníci jsou utlačeni. Rozkvětem keřasství a podloudnictví se ztrácí velká i malá bohatství, která plynou do kapes spekulujících živelů. Když ruská hospodářská produktivnost klesala rok od roku, živořil ob-

Exportní přístav Riga.

chod i průmysl ještě dlouhou dobu ze starých zásob surovin a zboží, až konečně i ty byly vyčerpány. V prvních letech svého trvání musilo Lotyšsko hájiti svůj život téměř bez prostředků a bylo nuceno za všech okolností pečovat o zásobování obyvatelstva. Soukromá iniciativa ukázala tehdy pravé divy odvahy. Riga byla 22. května 1919 osvobozena od bolševiků a již několik dní nato kotvily první parníky s potravinami v přístavě. Zahraniční i tuzemská spekulace si podaly ruce. Vyhladovělé obyvatelstvo kupovalo za každou cenu, ačkoliv hodnota zboží byla často dosti nízká. Brzy se naplnily sklady pochybným šmejdem a náhražkami. Když potom přicházely čerstvé zásilky zboží, zejména z Ameriky, když také venkov začal dodávat, nastává reakce, všeliké „exportní a importní kontoiry“ zkrachovaly. Lotyšské hospodářství roku 1919 plně náleží do periody válečné a přechodní. Normálnější obchodní styky začínají teprve roku 1920. Ve vnitřním obchodě se v prvních letech, která následovala, zmocnil a rozmnožil stav obchodníků kvantitativně, ale nikoliv kvalitativně. Mnozí lidé, kteří vládli nějakým kapitálem, chtěli si udělat život lehčím. V té spoustě handlířů se domácí školení kupci téměř ztráceli. Ale očekávané úspěchy se nedostavily, nastala reakce, spojená s citelnými ztrátami. Počet obchodních firem se značně zmenšil. Staré, důvěryhodné firmy zase znenáhla vystupují do popředí a začíná v Lotyšsku stabilisace hospodářského života. Obyvatelstvo zná světové ceny a dává přednost solidním firmám a solidnímu zboží.

Vedle obchodníků vystupují jako zprostředkovatelé také družstva a to veliká kooperativní sdružení, „Konzums“, „Ekonomické sdružení zemědělců“, společnost „Lats“ a jiná. Lotyšské ceny zboží ukazují tendenci, vyrovnati se cenám na světovém trhu. V denním tisku jsou uveřejňovány ceny exportního a importního zboží, k tomu přicházejí ještě telegrafická a radiotelegrafická sdělení o světových cenách. Celá řada odborných časopisů osvětluje poměry na trhu.

Hospodářské vybudování a obnovení země podmiňuje v prvních letech převahu dovozu. Proto lotyšský zahraniční obchod byl skoro chronicky pasivní, což bývá zejména po letech neúrody. Přes to je lotyšská platební bilance aktivní, a to podle rozpočtu *cand. ec. A. Ceichnerse*, který vzal v úvahu transiitní obchod, valutové operace a příjmy z pobytu letních hostů, až do roku 1926 aktivní o 13·61 mil. latů (Kč 95·27 mil.).

Pokud se týče dovozu, převládal zprvu v lotyšském zahraničním obchodě dovoz potravin. Rokem 1921 začíná uzdravení země. Vývoj zemědělství, vzestup průmyslu, k tomu zdařilá reforma měny, spojená se vzrůstem měst, přinášejí nové momenty do utváření obchodně-politických styků Lotyšska s cizinou. Velikou část dnešního dovozu tvoří suroviny (r. 1926 — 59·2 mil. latů — Kč 414·4 mil.), které se zpracovávají na zboží, dále zemědělské stroje, osiva, plemenný dobytek, umělá hnojiva. Nejméně produktivní dovoz potravin je v roce 1926 — 64·6 mil. latů (Kč 452·2 mil.). Podaří-li se časem tento neproduktivní dovoz zmenšiti, pak nebude míti Lotyšsko pouze aktivní bilanci, ale dokonce značný přebytek. Také vývoj domácí výroby cukru je příznivým zmenšením dovozu v obchodní bilanci. Také intensivnější využitkování rašeliny je velmi žádoucí, aby se zmenšil dovoz zahraničního uhlí a koksu.

Pokud se týče lotyšského vývozu, dodává zemědělství největší jeho položku (asi 60 procent). V roce 1926 mělo zemědělství takovýto podíl na vývozu: lnu bylo vyvezeno za 40·3 mil. latů (Kč 282·2 mil.), másla za 37·4 mil. latů (Kč 261·8 mil.), masa za 6·75 mil. latů (Kč 47·25 mil.).

Obchodní bilance Lotyšska je aktivní jen se třemi zeměmi: s Anglií, Francií a Belgií, které jsou hlavními odběrateli lotyšského dřeva, lnu a másla. Se všemi ostatními je bilance pasivní.

Hlavními odběrateli Lotyšska jsou: Německo, Anglie,

Sovětské Rusko, Litevsko, Amerika, Polsko, Estonsko, Československo, Belgie, Francie a také země skandinávské.

Pokud jde o obchodní styky s Ruskem, zvýšil se zase dovoz z Ruska, který se takřka zdvojnásobil. Avšak výsledek zahraničního obchodu je za čtyři léta pro lotyšský zahraniční obchod negativní, což lze vysvětliti ruským systémem v zahraničním obchodě, který vylučuje volný obchod zahraniční.

FINANČNÍ PŘEHLED.

Lotyšskou měnou je lat (od slova Latvija — Lotyšsko), který se rovná jednomu zlatému franku. Při založení státu byly v Lotyšsku v oběhu zcela různé druhy peněz, jejichž vzájemná hodnota neustále kolísala: ruské peníze všeho druhu, carský rubl, rubl Kerenského, říšská marka, východní rubl atd. Šlo především o to, uvést do tohoto chaosu pořádek, při čemž ale příkrý přelom byl nebezpečný. Pro potřeby státu byla lotyšská vláda nucena také sama tisknouti peníze, které byly vytvořeny jako nouzová výpomoc, nebyly dostatečně kryty reálnými hodnotami, brzy propadly velikým změnám kursu a začaly s rapidní rychlostí ztráceti na své kupní hodnotě. Dík energickým a cílevědomým opatřením ministra *Ringolda Kalninga*, který od dubna 1921 vedl ministerstvo financí a byl při tom podporován příznivou hospodářskou konjunkturou, podařilo se v červnu 1921 toto rapidní klesání lotyšského rublu zastaviti. V květnu 1921 zavedl ministr Ringold Kalning se smělým odhodláním imaginární zlatý frank, který nazval latem a kterému se mnozí smáli, pro obchod na Říšské burse. Tímto opatřením se mu podařilo zachrániti stát před mnohými ztrátami, které by byl utrpěl neustálým klesáním příjmů na daních, clech a podobných dávkách. Zavedením rigorosního úsporného systému a celou řadou šťastných finančních operací se mu podařilo v lotyšském státním hospodářství lotyšský rubl stabilisovati a položit tak základ k utvoření skutečného zlatého franku, zlatou hodnotou úplně zajištěného latu. Dne 3. srpna 1922 byl nařízením ministerské rady položen základ k definitivní *peněžní reformě* tím, že byl lotyšský peněžní systém vybudován na *reálné* zlaté hodnotě, latu. S malými změnami byl později, v prosinci 1924 tento ministerský výnos přeměněn v zákon, takže nyní je lat jedinou zákonně uznanou peněžní jednotkou, která je vydávána státem a pevnými ustanoveními zajištěna. Jako centrální ce-

dulová banka funguje od 1. listopadu 1922 Lotyšská banka, která vznikla z bývalé Státní spořitelny a úvěrové banky. Díky působnosti této banky je nyní již po pět let lotyšská měna naprosto stabilní a tvoří solidní, pevně fundovanou základnu pro veškeré státní a národní hospodářství.

Pro znovuvybudování zemědělských podniků lotyšských, jež byly namnoze válkou úplně zničeny, byla založena 1. května 1922 státní agrární banka, která poskytuje zemědělcům dlouhodobé úvěry v podobě dlužních úpisů za velmi příznivých podmínek. Pro městský nemovitý majetek byla vytvořena 20. září 1924 státní hypoteční banka lotyšská, která je vybudována na podobných základech jako státní agrární banka a svou činnost započala se základním kapitálem 1 milionu latů pod státním dohledem a zárukou. K hlavním úkolům banky náleží podporovati městskou stavební činnost a zmírniti akutní bytovou krizi. Zmíněná státní banka lotyšská je vedle své funkce jako emisní peněžní banka též státním aparátem, kterým je řízeno veškeré úvěrní hospodářství země a ovlivňováno ve prospěch podpory obchodu a průmyslu Lotyšska. Vzhledem k přehnaně vysokým úrokovým požadavkům, které se objevovaly v soukromém úvěrním hospodářství Lotyšska, vydal parlament zvláštní zákon proti lichvě, který začátkem roku 1927 vstoupil v platnost a všechny úrokové požadavky, přesahující úrok 12 procent, prohlašuje za nezávazné a za lichvu, trestně stíhatelnou.

Dokud Lotyšsko nemělo stabilisovaného podkladu peněžního, nemohlo také utvořiti řádný státní rozpočet, čím méně jej dodržovati. Teprve v roce 1921 mohlo lotyšské ustavující shromáždění přijmouti rozpočtový zákon, který poněkud odpovídal požadavkům moderního státního hospodářství. Jelikož tento první zákon měl ještě mnoho nedostatků, byl parlamentem (Saeimou) vypracován nový rozpočtový zákon, který byl uveřejněn 30. června 1924. Podle tohoto zákona začíná rozpočtový rok prvním dubnem

a končí 31. březnem. Rozpočet nesmí býtí parlamentu předložen později než do 1. ledna každého roku a má zvláštní oddíly pro řádné a mimořádné příjmy a výdaje. Zákon z roku 1924 přinesl k dosud platným ustanovením především přísné podmínky pro nové návrhy zákonů, jichž přijetí znamená nové výdaje, ustanovení o uzavírání smluv se strany ministerstev a o nakládání s nevyužitými kredity, které byly jednotlivým resortům povoleny. Hlavní zdroje státních příjmů jsou: cla, lnářský a lihový monopol, tabákový akcís, kolkovné, přímé daně, státní lesnictví, železnice, pošty a telegraf.

Mezi státními regaliemi a monopoly, které tvoří cca 22 procent rozpočtu řádného a cca 23 procent rozpočtu celkového, dávají největší příjmy monopol lihový a lnářský.

Lihový monopol má celkem za vzor bývalý monopol ruský až na organisaci prodeje, který je ponechán soukromým osobám za odvádění určitých poplatků. Surový lín je pod dozorem celních úředníků vyráběn soukromými závody a prodáván za ceny, které určuje vláda.

Monopol lnářský, který byl zaveden již na základě vládního usnesení ze dne 27. března 1919, týká se nákupu a prodeje lnu, vyrobeného v Lotyšsku. Státní lnářská režie platí za lněná vlákna, dodávaná výrobcí, pevné ceny, které se časem podle potřeb státního hospodářství a podle světových cen zvyšují neb snižují. V mezích jistých hranic dovozuje lnářský monopol také jistou volnost pohybu. Nákup lnu se děje jen z části pomocí státních úředníků a je na základě pevně stanovených cen ponechán soukromým dodavatelům, kteří pracují komisionálně. Čisté příjmy lnářského monopolu vykazují přes různé výkyvy cen lnu na světovém trhu vzestupnou tendenci.

Jedním z nejdůležitějších prostředků hospodářské politiky je clo, které udává směr celému hospodářskému životu. S počátku sloužila lotyšská celní politika především čistě fiskálním zájmům vlády. Nově vypracovaný celní tarif,

který je vybudován na základě protekcionismu, určuje dvojí cla, z nichž všeobecné sazby jsou cca o 50 procent vyšší než sazby konvencionální a jsou uplatňovány pouze ve styku s těmi státy, s nimiž není uzavřena obchodní smlouva.

Jelikož je Lotyšsko agrárním státem, z jehož obyvatelstva 80 procent je zaměstnáno v zemědělství, je samozřejmo, že celní politika především usiluje o podporu zemědělské výroby. Proto byla od počátku dána úplná volnost pro dovoz hospodářských strojů a jiných potřeb pro zemědělství. Tento dovoz vykazuje také stoupající tendenci, která je zemědělské výrobě na prospěch. Také při podporování domácích průmyslových podniků je celní politika odkázána na reální hospodářské poměry. Lotyšský průmysl, který před válkou pracoval pro široké ruské zázemí, je při nynějších poměrech téměř úplně odkázán na trh vnitřní a může se zatím jen v těch odvětvích vyvinouti na životaschopnou exportní industrii, pro kterou nalézá suroviny ve vlastní zemi. Proto usiluje celní politika především o to, aby se těmto průmyslovým odvětvím dostalo účinné podpory, ale aby se při tom pokud možno vyhnula vytvoření průmyslového skleníku fanatickými protekčními opatřeními.

Mimo vhodné upevnění celních sazeb tvoří důležitý prostředek celní politiky také zavedení práva exteritoriality pro takové závody, které pracují především pro vývoz. Prakticky užívá tohoto práva především továrna na linoleum v Libavě a továrny na oleje, které odbírají své suroviny v cizině a platí clo jen potud, pokud je zpracují na produkty pro vnitrozemí.

Vedle celní politiky je jedním z nejdůležitějších oborů hospodářské politiky také *dopravnictví*, jehož směr a obsah je dán zeměpisnou polohou Lotyšska. Vzhledem k důležitosti lotyšských přístavů pro veškeren hospodářský život Lotyšska je už domácí obchod a průmysl sám na tom interesován, aby bylo vybudováno spojení s těmito důležitými body dopravy. Ale také přirozená poloha Lotyšska

jako „mostu mezi západem a východem“, t. j. jeho postavení jako důležité transitní země ve světovém obchodním styku, nutí je k tomu, aby svou pozornost obracelo v míře co největší na vývoj svých komunikačních prostředků.

Na prvním místě přichází v úvahu železniční síť, která zprostředkuje především spojení mezi mořem a ruským zázemím a je u porovnání se sousedními zeměmi dosti vysoko vyvinutá. Celková délka železnic v Lotyšsku jest nyní 2912 km, z nichž 1455 km šířky ruské a 424 km šířky normální, zatím co zbytek připadá na dráhy úzkokolejné. Uzavřením zvláštních konvencí se sousedními zeměmi, hlavně Ruskem, pro podporování dopravy osobní a zboží, jakož i přistoupením Lotyšska k západoevropskému železničnímu svazu a k bernské konvenci se podařilo vyvolati řadu zvláště výhodných železničních spojů.

Zahraniční dluhy Lotyšska obnášejí 85·8 mil. latů, což znamená asi 9 dolarů na jednoho obyvatele; jelikož aktiva Lotyšska obnášejí asi 2 miliardy latů, jsou dluhy pouze 0·7 procent aktivní bilance. Až do roku 1927 splatilo Lotyšsko 45 mil. latů. Pokud jde o dřívější státní dluh ruský, vzalo Rusko na sebe podle mírové smlouvy z roku 1920 příslušnou část, která připadala na Lotyšsko.

SOCIÁLNÍ POMĚRY V LOTYŠSKU.

V Lotyšsku je asi 50.000 dělníků a jejich postavení v sociálním ohledu je zabezpečeno právem sdružovacím a dalekosáhlým zákonodárstvím podle mezinárodní konvence o ochraně dělnictva. Dělnických stávek je v Lotyšsku celkem málo. V roce 1928 bylo napočítáno 276 stávek s 14.553 stávkujícími. Proti nezaměstnanosti jsou podnikána různá opatření, na př. organizace veřejných prací. Počet nezaměstnaných byl k 1. lednu 1929 14.030. Dělnictvo je pojištěno v nemocenských pokladnách. K 1. listopadu 1928 bylo 43 nemocenských pokladen se 163.356 členy.

Ze 24 návrhů smluv, přijatých na mezinárodní konferenci práce, schválilo Lotyšsko již 12, z nichž nejdůležitější jsou: zákon o 8hodinové pracovní době, nemocenském pojištění, ochraně šestinedělek a dětí, úrazovém pojištění.

Zákon o 8hodinové pracovní době přijala lotyšská vláda dne 24. března 1922. Tento zákon týká se dělníků průmyslových, pracujících za mzdy v podnicích soukromých, státních, komunálních a veřejných, kromě doby, kdy toho vyžaduje dokončení práce do určitého termínu. Přes čas může býti povolena práce jen pracovní inspekci a to na základě vzájemné dohody mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, ne však více než 2 hodiny denně.

U duševních pracovníků je stanovena normální pracovní doba 6 hodin denně. Normální nepřetržitý nedělní klid nemůže býti kratší 42 hodin týdně. V sobotu musí býti pracovní klid o 2 hodiny dříve než jiné pracovní dny. Ve dnech před svátky musí býti práce skončena o 12. hodině polední.

Ve výjimečně těžkých nebo zdraví škodlivých případech práce stanoví ministerstvo veřejných prací v dohodě se zdravotním odborem pracovní dobu kratší 8 hodin denně. Není dovoleno zaměstnávat školou povinné děti a ty, jež

nedosáhly 14 let. Děti od 15 do 16 let mohou býti zaměstnány jen 6 hodin denně. Přes čas nesmí býti zaměstnány děti od 14 do 18 let a též ne v noci, ve svátky a neděle a rovněž při těžkých a zdraví škodlivých pracích.

Ženy nelze zaměstnávat pracemi, které působí zhoubně na jejich organismus. Šestinedělky nesmějí býti zaměstnány 4 týdny před a 8 týdnů po porodu. V této době nemohou býti ze zaměstnání propuštěny.

Zákon o úrazovém pojištění přijala lotyšská sněmovna již 1. července 1927 a vešel v platnost teprve 24. března 1928 po schválení konvence mezinárodní konference práce. Že se mohlo Lotyšsko tak dlouho obejít bez tak důležitého zákona, týkajícího se nejbolestnějších otázek životních, je důsledkem zakořeněného zvyku. Lotyšský lid cítil od počátku povinnost starati se o ty, kteří pozbyli schopnosti ku práci a nemohou se sami o sebe starati. Zaopatřování dělo se obvyklým způsobem i bez zákona a též v rozpočtech samosprávných korporací bylo určeno 25 procent na sociální péči. Příprava návrhu tohoto zákona trvala přes dva roky. Dosavadní zákon o podpoře při úrazu, k němuž podklad byl vzat ze zákona starého carského Ruska, byl velmi neúplný. Nový zákon o úrazovém pojištění liší se od stanov starého ruského zákona předně rozšířením kruhu pojištěnců. Všechny pracovní síly, pracující za mzdu, zaměstnané v soukromých, komunálních aneb státních podnicích, jsou podrobeny povinnému pojištění. Jak až dosud bylo, nejsou z toho ani zemědělci vyňati.

Podle nového zákona mají pojištěnci nárok na odškodné nejen v případech neschopnosti práce, jež nastala náhodou, ale i v případech, nastala-li z choroby, vzniklé pozvolně při práci.

Pojištěnec nemá nároku na odškodné, dokáže-li se, že příčinou nehody byla svévolnost postiženého.

Při úrazu neb na počátku stálé choroby má pojištěnec právo na: 1. lékařskou pomoc, 2. podporu v době ne-

schopnosti práce, 3. pensi v případě trvalé neschopnosti práce. Podle nového zákona důchod 70 procent ročního platu pracovní síly. Výška dávek pozůstalým obnáší: dětem, rodičům a sourozencům $\frac{1}{5}$ ročního platu a vdovám $\frac{1}{3}$ platu zemřelého.

PŘEHLED LOTYŠSKÉ KULTURY.

VZDĚLÁNÍ LIDU.

Lotyšská moderní kultura jest poměrně mladá. Vznikla v posledních 50—60 letech a to za velmi nepříznivých poměrů pro utváření její individuality; kulturní organizace byly dlouhá léta potlačovány německou mocí a též ruská byrokracie podnikala vše, aby zpracovala Lotyšsko podle ruského vzoru. Přesto lotyšský národ dosáhl ve velmi krátké době velkých vymožeností na poli tvoření národních kulturních hodnot. Pomalu vznikala a rozvíjela se lotyšská žurnalistika, knihovnictví, hudba a umění výtvarné. O nynější vysoké úrovni národního vzdělání svědčí velké procento gramotných. Lotyšsko, rovněž jako Estonsko a Finsko bylo v předválečné době z nejvzdělanějších částí Ruska. Po založení samostatnosti starala se lotyšská vláda hlavně o povznesení úrovně národního vzdělání, zvláště pak v Latgalsku, jehož kultura byla na značně nižším stupni než v ostatních částech Lotyšska. Ve všech částech státu se procento analfabetů značně zmenšilo, v Livonsku se blíží nule, v Kuronsku je asi 10 procent; největší počet analfabetů je v Latgalsku, asi 40 procent. Němci, Lotyši a Estonci jsou nejvzdělanějšími v Lotyšsku. Mezi Němci je jen 2·9 procent analfabetů, mezi Estonci 5·59 a mezi Lotyši 10·79. V posledních letech se zvětšil počet gramotných u všech národností. Velký počet gramotných v Lotyšsku se vysvětluje tím, že již dávno před válkou převyšovalo Lotyšsko počtem škol a žáků mnohé části Ruska, rovněž jako mnohé kulturní evropské státy. Počtem středních škol zaujímalo Lotyšsko před válkou první místo v Evropě; do války mělo 98 středních škol s 22.600 žáky, z nichž většina byli Lotyši. V Lotyšsku připadalo na 1 střední školu 26.100 obyvatel, kdežto v Rusku 84.500 obyvatel.

Sít škol je nyní v Lotyšsku neporovnatelně větší než před

světovou válkou. V roce 1925 mělo Lotyšsko 1891 obecných škol se 173.099 žáky a 121 středních škol s 22.071 žáky. Kromě toho je zde celá řada škol průmyslových, technikum, zemědělských, škola lodní a konservatoře. Lotyšská universita je jednou z největších universit malých států. V roce 1926 působilo na ní 309 vyučovacích sil, mezi nimiž 67 profesorů a 94 docentů. Navštěvována byla 6745 studenty.

V Lotyšsku má podle zákona každá národnost své školy. V roce 1925/26 byly v Lotyšsku tyto elementární školy:

lotyšské	1414	se	127.761	žáky
ruské	237	„	17.284	„
židovské	71	„	10.184	„
polské	22	„	3.915	„
litevské	9	„	890	„
estonské	5	„	247	„
se smíšeným vyučovacím jazykem ..	50	„	181	„

1891 se 173.099 žáky

Z uvedených škol je 1777 udržováno státem a samosprávami a jen 114 ze soukromých prostředků. Ze 121 škol středních udržuje stát a samosprávy 66 škol a organizace a soukromé osoby 55 škol.

Různé vzdělávací školy v Lotyšsku jsou navštěvovány 210.000 obyvateli, t. j. 11 procent veškerého počtu.

Návštěva elementárních škol je povinná od 8 do 14 let. Nejvíce dětí v tomto stáří navštěvuje školu v Rize (90 procent) a v celém státě jich navštěvuje 70·2 procent.

V krátké době samostatnosti Lotyšska bylo mnoho vykonáno pro rozvoj všeobecného vzdělání a všem národnostem je dána možnost vyvíjeti čilou činnost. Lotyšsko vykonalo pozoruhodný pokrok na poli kulturní činnosti také v Latgalsku a to nejen mezi obyvatelstvem lotyšským, ale i mezi Rusy a Poláky, kteří za doby ruského a polského panství tápali v duševní tmě.

Ke zvláštnostem lotyšského všeobecného vzdělání patří, že v mnohých okresech, zvláště ve městech zná obyvatelstvo několik řečí. V Kuronsku a Livonsku mluví obyvatelstvo kromě lotyšsky také německy a rusky, v Latgalsku polsky a rusky.

S vysokou úrovní lotyšské kultury souvisí sjednocení intenzivního kulturního života, v němž žurnalistika a knihovnictví zaujímaly vždy důležité místo. Do války vycházelo v lotyšské řeči 59 periodických vydání, z nichž 27 politických novin, 16 klerikálních, 10 odborových a ostatní různého obsahu. V době samostatnosti se tisk velmi rozšířil. V roce 1925 bylo vydáváno 109 novin a 181 časopisů, celkem 290 periodických vydání, z nichž 221 v řeči lotyšské, 17 německých, 34 ruských a 10 židovských. Zároveň se žurnalistikou vyvíjel se tisk knih; tak na př. v roce 1912 bylo vydáno 827 knih a v roce 1925 1818, z nichž 372 školních, 524 beletristických, 266 vědeckých a 117 obsahu náboženského. Lotyšských knih bylo vydáno 1556, ruských 104, německých 102, anglických 30, francouzských 5 a židovských 6.

LITERATURA.

Velké, státně organisované národy daly lotyšskému národu, čítajícímu sotva 2 miliony obyvatel, úplné a právní uznání a přijaly lotyšský stát do svého středu.

Nejjistější zárukou možnosti samostatného života politického jest kulturní svébytnost národa. Vzácné památky z minulosti ukazují nezvratně, že kulturní život lotyšského národa dosáhl již ve 13. století, době dobytí Lotyšska rytířským řádem, vysokého stupně. Ani dlouhá poroba nedovedla zničit tvůrčí sílu národní, která se projevila v kolektivním tvoření lidu, z něhož lidové písně jsou nejkrásnějším, co národní folklor vůbec má. Jimi se lotyšský národ kochal v dlouhých letech otroctví a z nich čerpal vždy novou sílu. Lidové písně, jichž je na 35.000, s různými variantami však na 218.000, byly známým lotyšským folkloristou, *K. Baronem*, uveřejněny v monumentální sbírce. Lotyšské lidové pohádky a povídky jsou vydány v sedmi svazcích *A. Lerchis-Puškaitisem*.

V době, kdy Němci dobyli Lotyšska, neměli Lotyšové ještě písemnictví. První spisy náležejí t. zv. katolické epoše, zejména kroniky, z nichž zvláště za zmínku stojí „Kroniky Jindřicha Lotyšského“ (*Heinrichs des Letten*), sepsané latinsky, které nám vypravují o důležitých událostech země, o lotyšských hrdinech a jejich hradech.

První spisy, sepsané lotyšsky, jsou z 16. století; jsou povětšinou náboženské. Lotyšská literatura tohoto období je vůbec odkazem latinské civilisace. Nejstarší spisy této doby jsou otčenáše, žalmy a jiné křesťanské modlitby v překladech.

Zakladatelem lotyšské světské literatury je kuronský pastor, *G. Stenders* (1714—1796), který uveřejnil nejen několik traktátů o přírodních vědách, matematice, kosmologii atd., ale přeložil také bajky Ezopovy a jiná klasická díla do lotyšského jazyka. Z vědeckých děl této doby zmínky zaslu-

Státní museum v Říze.

huje spis „*O Lotyších*“, napsaný a vydaný *Garliebem Merkelem* v Lipsku německy. Toto dílo obrátilo pozornost celého intelektuálního světa na osud lotyšského národa.

Skutečná lotyšská literatura začíná se periodou „národního probuzení“ v polovině 19. století. Průkopníci národního hnutí v čele s *K. Valdemarem*, vykonali mnohostrannou práci. Založili několik lotyšských časopisů: „*Peterburgas Avizes*“ (Petrohradské noviny), „*Baltijas Vestnesis*“ (Baltický věstník), „*Baltijas Zemkopis*“ (Baltický zemědělec) a „*Balss*“ (Hlas) a začali publistický boj proti nadvládě německví.

Zároveň se vyvíjela poměrně obsáhlá populárně vědecká literatura, již se šířilo uvědomění mezi lotyšským lidem. Na tomto poli získal si největší zásluhu *A. Kronvaldis*.

První lotyšský lyrik, *Ĵ. Allunans*, spolu s význačnými, národně citícími básníky *Auseklisem* a *Pumpursem* dodávali svými básněmi hluboké víry ve zdatnost a budoucnost národa. Námětem jejich děl jsou lotyšské pohádky, pověsti a dějiny. *Andrejs Pumpurs* vyličil lotyšské hrdiny ve svých písních lidových a symbol svobody a neodvislosti zračil se v hrdinech *Imantovi* a *Lačplesisu*. *Pumpurův* epos „*Lačplesis*“, v němž líčí boj proti Němcům, byl později přepracován básníkem *J. Rainisem*.

Jako povídkáře nutno uvést realistického *Jurise Neikense*, bratry *Kaudzitoxy-Reinisy* a *Matise*, autory slavného románu z doby národního probuzení „*Mērieku laiki*“ (Doba zeměměřičů).

Koncem 19. století nastává nový směr, „*jaunā strava*“, lotyšské literatury, která měla již politický charakter. Nejextrémnějším orgánem nového směru byl silně sociálně demokraticky organizovaný deník „*Dienas lapa*“ (Denní list), jehož nejvýznačnějšími redaktory byli: *P. Štučka* a nejpozoruhodnější lotyšský básník, *Ĵ. Rainis*. Zástupkyní nového směru v lotyšské literatuře je *Aspazija (Elsa Rosenberg)*, životní družka básníka *J. Rainise*. Nevyhybajíc se trpké

kritice směru starého a vyjadřujíc nové ideály, zastává se Aspazija v řadě dramat, „Vaidelote“ (Kněžka), „Zaudetās tiesibas“ (Ztracené právo), práva žen. Svou lyrikou stojí v popředí lotyšských básníků.

Realistické líčení lidového života nalézáme také v této epoše. *A. Sauliats* a *J. Ligoņis* jsou zástupci tohoto směru. Za klasického tlumočníka duše lotyšského sedláka je považován *R. Blaumanis*. Jeho novely jsou pravá chef-d'oeuvres, které se vyznačují jednoduchostí stylu a psychologickou hloubkou idejí. *R. Blaumanis* je mistrem všech typů básnictví, románů, dramat, komedií i lyriky. Jeho postavy jsou psychologicky živé, úchvatné a typicky lotyšské. Kdo se chce seznámiti s celkovým životem lotyšského národa, musí čísti *Blaumana*.

Krátce před revolucí objevil se básník *J. Rainis*. Byl nejen lyrikem, ale i dramatikem. Jeho básně mají charakter symbolistický a působí jasností a rázností stylu. Jedna z jeho nejslavnějších prací je drama „Josef a jeho bratři“, které je přeloženo do několika jazyků a brzy vyjde také v češtině. Nejoblíbenějšími typy jeho děl jsou hrdinové lotyšských lidových písní, zvláště pak *Lačplešis* (krotitel medvědů). Jest to symbol odvěkého boje lotyšského národa proti černému rytíři, jeho utlačiteli.

Začátkem 20. století, po revoluci, nastává v lotyšské literatuře reakce. Zaniká zájem o život veřejný a do středu básnickovy pozornosti vstupuje jeho vlastní osobnost. Zástupcem nového směru „dekadentum“ je *V. Eglits*, který je zároveň lyrikem s bujnou fantasií a temperamentem; ve svých románech a novelách líčí inteligenci, vycházející z lotyšského lidu.

„Dekadentum“ vystřídaly dva směry: *novoklasicismus* a *novoromantika*. Zástupcem novoromantiky je *Jānis Poruks*; i když vzdálen vnitřního života lidí, hledá bezprostřední čistotu duše a nalézá ji. Jeho lyrika, která obsahuje nejkrásnější práce, je hluboce pesimistická. Porukovy četné

novely líčí jednoduché, laskavé lidi, kteří věrni svým snům, zůstali osamoceni.

Romantikem je *J. Akuraters*, který ve svých náladových novelách líčí jemné charaktery. Jeho básně jsou naplněny bolestným žalem a hlubokou touhou. Prochází životem jako host. Zde radost, tam smutek, užij, usmívej se a jdi mlčky dále ke svému věčnému cíli. Napsal také několik dramat.

K nejlepším spisovatelům povídek počítá se *Jānis Jaunsudrabiņš*. Sám malíř krajinář vplétá do svých povídek milý přírodní kolorit. Je znalcem člověka a dobrým psychologem. Svoje postavy neidealizuje, nýbrž uplatňuje jejich zvláštnosti a ukazuje jejich duše. Jaunsudrabiņš napsal trilogii povídek, které jsou květem lotyšské literatury: *Aija*, *Atbalss* a *Ziema*. Vedle těchto dvou spisovatelů bývá vždy jmenován jejich přítel a vrstevník *Kārlis Skalbe*, estét a lyrik, vždy duchaplný, zádušně snivý a jemný. Jeho básně jsou intimně jemné, nadšené, někdy jásající a božské; jeho poesie je tichá a hluboká. Skalbe dovede vzkřísiti zašlý život, dovede pohádky proměňovati ve skutečnost. Píše také prosu a to nejraději pohádky, ale i ty jsou nejčistší lyrikou symbolickou, která okouzlí prostotou, jednoduchostí a nevinností.

Anna Brigaderová píše mnoho cenných povídek. Ve svých dramatech používá pohádkové látky (dětské činohry „*Spri-ditis*“, „*Maija a Paija*“ a j.), uvažujíc také o otázkách nynější doby. Se zálibou rozebírá problém ženské duše. Její lyrika je intimně tichá, bez předpokladů, dýšící více srdečností než silou.

Romantika stojí proti realismu, který má často sociální zabarvení. Nejvýznačnějším zástupcem tohoto směru je *A. Upits*, který uveřejnil řadu novel a také několik románů. Líčí v nich protiklad mezi starou a novou generací, mezi městem a venkovem.

Novější lotyšská literatura, která je pod vlivem francouz-

ské, je zdravým sloučením realistických a romantických elementů. Jejím hlavním zástupcem je *P. Rozīts*. Spolu s *E. Virzou* patří k lyrikům, formálně nejlepším. Poslední vynikl zejména svými erotickými básněmi a překlady francouzských básníků Vaerhaerena, Baudelaira, Musseta a j.

Mezi básníky zasluhují zmínky ještě Apsesdēls (Augusts Apsīts), Jānis Kārklīns, Jānis Sudrabkalns (Arvids Piene), Andrejs Kurcijs (Kuršinskys), J. Vainovskys, Peters Ermanis, Valdis Grēviņš a mn. j.

Lotyšská vědecká literatura velmi se rozvila v poslední době. Z oboru lotyšské filologie bylo uveřejněno několik důležitých děl: Lotyšský konverzační lexikon, Lotyšská gramatika *Prof. Endzelina*, Úvod do baltické filologie od *Prof. P. Šmita* a jiné.

V oboru lotyšské literární historie bylo napsáno mnoho speciálních spisů. Souvislá vyličení dějin lotyšské literatury podává *P. Seiferts* „Geschichte des lettischen Schrifttums“.

Význační dějepisci, literární historikové a kritici umění jsou: T. Seiferts, Jānis Lapinš, Roberts Klaustīns, Arturs Bērziņš, A. Krauja (Balodis), prof. Zālīts, A. Birkerts, K. Straubergs, Jānis Asars, Aronu Matīss a Līgotnu Jēkabs, Plūdons a jiní.

Otcem lotyšského dějepisu je *J. Krodznieks*. Zemské archivy, které bývaly v rukou šlechty, staly se teprve nyní přístupny lotyšským badatelům. O minulosti lotyšského národa vyšlo mnoho článků. Dílo *M. Skujenieka* a *A. Bokaldera* „Latvija“ podává přesné vyličení Lotyšska v mnohých historických okamžicích. „Kulturní dějiny Lotyšska“ byly sepsány A. Švabem.

Z ostatních vědeckých spisů dlužno uvést zvláště „Dějiny lotyšského umění“ od *J. Dombrovského*, také v jiných oborech vědních pracuje se velmi čile a hlavně spisy zemědělského obsahu obsahují mnoho původního, zejména pro místní potřeby.

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Lotyšské výtvarné umění, které se jako nejmladší počalo vyvíjeti teprve v polovině 19. století, podléhá vlivu kultury obou velkých sousedních národů větší nebo menší měrou. Velkou překážkou ve svobodném rozvoji umělecké myšlenky byla okolnost, že lotyšští umělci neměli přímých vztahů k německému umění, nýbrž jen oklikou, totiž německo-baltickým prostřednictvím. Feudální německví na Baltu nebylo vhodným prostředníkem skutečně tvůrčích myšlenek německého ducha a německého uměleckého světa. Proto byl patrný rozdíl mezi umělci, kteří volně čerpali z pramene německého umění, a těmi, kdož svou podstatou byli blíže německo-baltskému provincialismu. Aby se vyhnuli německo-baltskému poručnictví, přimkli se volnější duchové mezi lotyšskými umělci k uměleckému směru ruskému. Z ruského umění přicházejí též podněty pro poslední vývoj lotyšského umění. Především však se v Lotyšsku uplatnilo umění francouzské, jehož prostřednictvím byla též nejmladší umělecké generaci upravena cesta k velkému hledání nové doby a konečně k tomu, aby našla sama sebe.

Prvním zástupcem lotyšského výtvarného umění je *Karlis Huhns* a *Julijs Fedders*, jejichž umělecké osobnosti překročily hranice své vlasti a sobě i lotyšskému umění získali mezinárodní uznání.

Karlis Huhns, jenž svého vzdělání nabyt na akademii výtvarného umění v Petrohradě, Lipsku a Praze, přimyká se ve své činnosti úzce k umění ruskému. Huhns, který podle ducha doby úplně zapadl do kultury ruského dvora a své lotyšství si sotva uvědomoval, ukazuje svou uměleckou tvorbou, jako pravý syn lotyšského selského lidu, který není zatížen revolučními tradicemi, nové a postupuje vpřed. Nejslavnější jeho dílo je „Noc Bartolomějská“, která je nyní v museu Alexandra III. v Petrohradě. Huhns vytvořil také

řadu jiných historických maleb, jichž charakteristickým znakem je kolorit, připomínající poněkud školu staroholandskou. Překvapuje nás u něho velké, svou dobu předstihující porozumění pro problémy světla, které v Evropě došly plného ocenění teprve později, po znovuobjevení Rembrandta.

Julijs Fedders, Huhnův vrstevník, je zakladatelem lotyšského *krajinářství*. Ačkoliv byl vzdělán v Německu, přece přidržuje se ruské školy a je v Rusku slavným krajinářem. Jeho malby krajin, k nimž se zálibou volí lotyšské motivy, jsou oživeny hlubokým citem pro přírodu a domov.

Adams Alksnis a *Arturs Baumanis* jsou pravými syny epochy národního probuzení. S nadšením romantiků pracují s národními motivy a volí často náměty z lotyšského folkloru, avšak v tradičním duchu pseudoklasickém.

Vilhelms Purvits a *Janis Rozentals* přibližují se tradici prvních dvou věhlasných umělců, Huhna a Feddera, odklízují chudokrevný pseudonacionalismus a rozvíjejí se během svého dalšího působení směrem k impresionismu své touhy stále silněji zdůrazňovanému.

V první periodě vystupuje *J. Rozentals* s genrovými obrazy, mohutně pojatými a vypracovanými, které dýší živou krevní příbuzností umělcovou s jeho lidem a hroudou. V druhé polovině své tvorby obrací se Rozentals k portretům, které se vyznamenávají elegancí provedení a jemností barev. Během dalšího tvoření přináší řadu krajin a genrových obrazů, které se vyznačují mohutnou radostí barev. V posledních letech své tvorby ponořuje se Rozentals často v mystickou symboliku lotyšských pověstí a lidových písní. Jeho obrazy dovedou promluvit k lidu a získat jeho srdce umělci i umění. Předčasná smrt J. Rozentala zabránila mu v dovršení jeho uměleckého poslání.

V. Purvits začal svou dráhu na Petrohradské akademii jako žák Kuindschise, slavného ruského malíře a zakladatele ruského impresionistického krajinářství. V prvé periodě

své tvorby přišel Purvits v blízký styk s francouzským impresionismem a získal si jméno prvního čistého impresionisty v Rusku. Účastnil se výstav v západní Evropě, kde se mu dostalo nejednoho vyznamenání. Jeho díla jsou vyznačena barevným kouzlem a silným citem pro domácí zvláštnosti přírodní. Vývojově však nezůstává při impresionismu, ale zdokonaluje se a dosahuje vysokého stupně v komposici. Pochopil zvláštnosti a malebné krásy vnitřních přírodních motivů a také je uplatňuje. Jeho tři nejoblíbenější náměty jsou: lotyšské podjaří, pozdní podzim a měsíční zimní noc. Jako zakladatel lotyšského krajinářství vytvořil vlastní školu. Řada malířů krajin, kteří jej následují, je pod jeho vlivem. Nejpozoruhodnější z jeho žáků je *Peters Kalve*, jehož umění je menšího objemu než Purvitsovo, ale získává silným vnitřním zážitkem a vynalézavou originalností ve volbě motivů a barev.

Velká skupina lotyšských malířů se věnovala malbě divadelních dekorací. *Jānis Kuga* vytvořil mnoho originálních dekorací a kostýmů pro několik divadelních her velkého lotyšského básníka a dramatika J. Rainise a Anny Brigaderové. Inscenoval též několik oper. Zvláště zdařilá jest jeho inscenace „Bludného Holandana“.

Slavný divadelní dekoratér *J. Muncis* pracuje s velkým úspěchem na řešení úkolů jevištně-technických. Na mezinárodní výstavě dekorativního umění v Paříži vyvolal všeobecný obdiv, který mu také získal velké uznání.

Ottis Skulme provedl značný počet inscenací v lotyšském Národním divadle a Národní opeře, kde s vysoce uměleckou dovedností vyřešil moderní scénické úkoly.

Činnost Janise Kugy je duševně příbuzná činnosti *Ansise Cirulise* — pohybuje se však na zcela jiném poli, totiž na poli národních krojů, etnografie a lidového ornamentu, speciálně v keramice. Cirulis se liší od Kugy svým graciosním, naivně-sentimentálním zvládnutím předmětu, ve vypracování svého vlastního lotyšského stylu.

Mezi ostatními umělci dekoratéry dlužno uvést jména: *Eduards Brencens, Arturs Cimmermans, Ludolfs Liberts.*

Novější umění lotyšské, které se zvláště silně vyvíjí po válce, vděčí značně tvorbě slavného umělce, *Janise Matvejeje*. Jeden z prvních zdůraznil velký význam umění přírodních národů a podnikl základní badání v tomto oboru. Zejména nutno zaznamenati jeho spisy o umění střední Asie a Afrických ostrovů.

Charakteristickým pro jeho umění je způsob, jak prostředky starých primitivních mistrů dává svému romantickému symbolismu jasný a duševně zvládnutý výraz. Matveys je znám pode jménem *Vladimír Markov*, má paletu bohatých a jemných nuancí, nikdy se neopakuje, ani v práci sebe-menší. Vždy působí nově a půvabně. Bohatá pozůstalost Matvejsova se v době válečné v Rusku ztratila. Pouze jednotlivé obrazy byly koupeny pro lotyšskou státní galerii.

Jāzeps Grossvalds, žák Guérinsův a Van Dongensův, projevil plnou způsobilost vykonávat silný vliv na mladé lotyšské umělce. Přichází z Paříže do Lotyšska, vyzbrojen nejlepším, co Francie může dát z technické dovednosti a estetické kultury. Tragický osud jeho vlasti, ohrožení národní existence, domácí hrouda, zpustošená válkou, jímá jej celou vášnivou energií a působí na jeho lidství a duševní umění. Tak vznikají jeho „Uprchlíci“ (*Begli*), které přes nezvyklou formu výrazu lid chápe jako znázornění své vlastní Golgathy. Obrazy Grossvalda, jenž podněty k nim volí ze života lotyšských střelců, vyznačují se monumentalitou a jednoduchostí. Jsou však propleteny a plny jemné krásy barev jako malířství benátské. Grossvalds umírá v 29. roce svého života, aniž viděl cíl své touhy, osvobozenou vlast.

Grossvaldovi je nejvíce blízek *Jekabs Kazaks*, který je umělcem nespoutaného tvoření. Jeho mohutně podané a švihně budované obrazy získávají zvláště neobyčejným půvabem, plným živosti a překvapující hrou barev.

Gederts Eliass, který přinesl z Francie a Belgie dobrou školu impresionistickou, je výborným koloristou. Jeho obrazy působí nesmírnou energií, hýřivostí a intenzitou barev. V tomto směru působí jako nejsilnější mezi mladými umělci lotyšskými.

Konrads Ubans je umělec smavé lehkosti a bohaté fantazie. Ubans je umělec moderní, ale silně individuální a uzavřený.

Mezi lotyšskými grafiky a gravery nutno zmíniti se o *Teodoru Uderovi*, *Alfredu Plite-Pleiteovi* a *Juliu Maderniekovi*, kteří rozvíjejí bohatou činnost na poli ornamentální kresby. *Sigismunds Vidbergs* je pokládán za jednoho z největších grafiků přítomné doby. Pole jeho působnosti je přísně ohraničeno, je však ovládáno nejvyšší dokonalostí. Jedním z jeho oblíbených předmětů je velkoměsto se stěsnanými masami domů a horečně vibrujícím životem. Především však erotika dráždí umělce vždy k novým variacím.

SOCHAŘSTVÍ.

Prvním významným lotyšským sochařem je *Gustavs Škilters*, který je pod silným vlivem Rodinovým.

Významnou osobností ze starší generace lotyšských sochařů jest *Teodors Žalkalns*. Také na něho působí s počátku vliv Rodinův, nikoliv však ve smyslu vnějšího napodobení, ale v duchu příbuzného emočního vnímání. Umělec, který stále sleduje pokrok své doby, vytvořil v posledním čase též portrety, které jsou skutečně doklady moderního sochařství.

Mezi ostatními sluší uvést *Karlise Zāle*, který se přiklonil k sochařství konstruktivnímu, dále *Arnolda Dzirkalse*, *Emila Meldera* a *Burkharda Dzenise*.

Národní opera v Rize.

HUDBA.

Vývoj lotyšské hudby začíná se teprve v 19. století, ačkoliv náleží k uměním, která lotyšský národ odpradáвна miloval a oceňoval. Krásné a výrazné melodie lidové možno považovati přímo za zrcadlo lotyšské duše. Mluví z nich upřímná vroucnost a zejména také často nejhlubší smutek. Z nich lotyšský národ čerpal v dlouhých staletích své poroby vždy nové a nové síly.

Velký význam pro vývoj lotyšského hudebního života připadá pěti pěveckým slavnostem, které byly v posledních padesáti letech pořádány. Počet návštěvníků při první slavnosti byl 1000, kdežto poslední slavnost měla 10.000 posluchačů. Tyto periodické pěvecké slavnosti mají veliký význam nejen pro vývoj lotyšského hudebního života, ale též pro vývoj národního vědomí. Byly jakýmsi národním shromážděním, kde se vedle požadavku vývoje svérázného hudebního života ozývalo též volání po osvobození z jařma německo-baltské šlechty.

Jména prvních lotyšských komponistů, bratří *Cimzů*, *Karlise Baumanise* (tvůrce lotyšské národní hymny), *Ernests Vignera* a *Betinše* jsou v těsné souvislosti s těmito velkými lidovými slavnostmi.

Prvním moderním lotyšským skladatelem je *Andrejs Jurjans*, který svého hudebního vzdělání dosáhl na petrohradské konservatoři; největší část svého života strávil Jurjans v Charkově, kde byl učitelem na hudební škole. Jméno Jurjansovo nebylo známo toliko v kruzích uměleckých, ale bylo populární také mezi lidem. Je prvním lotyšským hudebníkem, který uveřejnil lotyšské lidové melodie v soustavné sbírce. Obsáhlý počet jeho skladeb zahrnuje v sobě mimo lidové melodie také mnoho komposic původních, mezi nimi také orchestrální. Jurjans byl zároveň vynikajícím publicistou a dirigentem.

Jurjansův vrstevník, *prof. Jazeps Vītols*, rovněž absolvent

petrohradské konservatoře, stal se tam ihned učitelem. Vitols je po dlouhou dobu v Petrohradě, kde je již uznanou veličinou v hudebním světě. Když se vyslovují jména ruských skladatelů, Rimski-Korsakova, Glasunova a Borodina, vyslovuje se též jméno prof. Vitola.

V roce 1918 vrací se Vitols do Lotyšska a organizuje v Rize *lotyšskou operu*. Rok nato je zvolen rektorem *rižské konservatoře*, kde vede oddělení komposiční teorie. Ale pravá sféra jeho působnosti je v komposici. Vitols zpracoval nejrozličnější hudební formy a uveřejnil objemný počet skladeb. Variace pro klavír, rapsodii z lotyšských lidových písní pro housle s doprovodem orchestru atd. Vitolova hudba má charakter mezinárodní a vyžaduje na posluchačích, ne-li uměleckého vzdělání, přece aspoň hlubšího hudebního porozumění.

Skupina dalších lotyšských skladatelů, *Emils Melngailis*, *Alfreds Kalniņš*, *Emils Dārziņš* a *Jānis Medīns*, náleží do druhé periody lotyšské hudby. Tato skupina značně přispěla k vývoji lotyšského hudebního života.

Emils Melngailis věnoval se s vášnivým západem zpracování a badání v lotyšských lidových melodiích. Počet jeho skladeb není veliký, ale mezi jinými zasluhují zvláštní pozornosti jeho komposice pro sbory, dále pro klavír a orchestr a balet „*Turaidas roze*“. *Melngailis* zpracoval také podle klavírní partitury Mussorgského operu „*Boris Godunov*“. Toto zpracování se podstatně liší od zpracování *Rimski-Korsakova*.

Velmi všestranným ve své tvorbě je také lotyšský skladatel *Alfreds Kalniņš*, autor první lotyšské opery „*Banuta*“ a opery „*Salinicki*“. Skladby *Kalninovy* mají zvláštní hluboký a bohatý výraz, který je zároveň národní. *Kalniņš* je lotyšský Grieg, první lotyšský hudební impresionista. Jeho díla jsou ovanuta jemností *Debussyho* a melancholií *Griegovou*. K četným komposicím druží se mimo uvedené opery několik symfonií pro orchestr a skladby pro klavír, housle,

varhany a cello. Nutno zdůrazniti, že Kalniņš je nejlepším lotyšským varhaníkem a improvizátorem.

Lyrická hudba *Emila Darzina* připomíná Čajkovského a Mozarta; mělt pro ně Darziņš také zvláštní zálibu. Počet jeho skladeb je neveliký, jsou to sólové zpěvy, několik komposic pro orchestr a nedokončená opera „*Rožainas dienas*“ a jeho slavný „*Valse mélancolique*“.

K této skupině skladatelů náležejí též bratři *Jazeps* a *Janis Medinové*. Poslední je svou ideologií velmi blízek Richardu Wagnerovi a Straussovi. V poměrně velmi krátké době vytvořil Medinš tři velké opery: „*Uguns un nakts*“ (Oheň a noc), „*Dievi un cilvēki*“ (Boží a lidé) a „*Spridītis*“. Medinš složil též několik symfonií a kantát, baladu pro klavír a řadu sólových zpěvů.

K nynějším lotyšským skladatelům náležejí: *Janis Kalniņš*, *Lucija Garut*, *Jekabs Graubiņš* a j.

Lotyšský hudební život mocně podporují obě lotyšské opery, zejména opera v Rize, kol níž se shromáždili hlavní umělci, známí nejen v Lotyšsku, ale též sousedních státech. Také lotyšské sbory mají v cizině dobrou pověst.

V roce 1925 koncertoval dirigent lotyšské Národní opery P. Reiters se svým sborem v hlavních evropských městech, též v Praze, s úspěchem a dostalo se mu velkého uznání.

Počet lotyšských sborů roste rok od roku. Stát, jenž považuje hudbu za důležitý prostředek výchovy, mnoho přispívá k podpoře lotyšského hudebního života.

SPORT.

Hned na počátku normálnějších poměrů v novém státě počal se čile rozvíjeti sportovní ruch a jeho příznivců stále přibývá, jak o tom svědčí tato data:

Na podzim v roce 1923, t. j. po pěti letech samostatnosti, bylo v ústředí lotyšských sportovních organisací zastoupeno 36 spolků s 12.000 členy, dnes je v něm 65 spolků s 20.000 členy. Skoro každý druh sportu se soustřeďuje ve zvláštní jednotě, kromě cvičení a tenisu. Také počet aktivních sportovců stále roste. V roce 1926 bylo Lotyšsko přijato za člena Olympické komise. Účastenstvím na mezinárodních sportovních slavnostech a úspěchem jednotlivých sportovců (krasobruslař kpt. Rumba, běžec Mottmillers, Petkevičs a j.), proslavilo se Lotyšsko a uvedlo ve známost v celém sportovním světě.

Kromě všeobecných sportovních organisací je v Lotyšsku od roku 1921 založena dělnická sportovní jednota pod vedením poslance Bruno Kalniše. Činnost této organisace se stále rozvíjí. Na počátku čítala jen 30 členů, ale již v roce 1922 jich měla 500. Dělnická sportovní organisace (SSS — Stradnieku Sporta Savieniba) pracuje v těsném kontaktu se zahraničními sportovními organisacemi, zvláště pak finskými a německými. Za člena dělnické sportovní internacionály byla přijata již v roce 1922. Její styky se zahraničními sportovními spolky se stále rozvíjejí a lotyšská dělnická jednota účastňuje se zápasů ve Finsku, Československu, Rakousku, Polsku a Rusku.

V roce 1923 zorganizovala SSS sekci mladých pionýrů a na kongrese v roce 1927 bylo přijato usnesení o založení vojenské sekce při sportovních spolcích na ochranu dělnických jednot. Ústřední orgán této organisace „Stradnieku sports“ (Dělnický sport) byl v roce 1926 přejmenován na „Stradnieku Sports un Sargs“ (Dělnický sport a ochránce).

V roce 1925 byla dělnická jednota „Stradnieku Sporta

Savieniba“ vládou zakázána a místo ní byla za 3 měsíce založena nová dělnická sportovní organizace „Stradnieku Sports un Sargs“, která velmi čile pokračuje ve své další činnosti.

V roce 1925 zúčastnila se lotyšská dělnická jednota dělnické Olympiády ve Frankfurtě v Německu a umístila se velmi dobře, získavši 23 míst. V roce 1927 byly uspořádány 5. oslavy lotyšské dělnické jednoty, jichž se zúčastnilo 1000 sportovců, mezi nimiž 90 cizích a to z Německa, Rakouska, Československa, Finska a Ruska. Dělnická jednota SSS zúčastnila se mnohých mezinárodních zápasů, jako v Německu, Finsku, Rusku, Polsku, Estonsku, Rakousku a Československu.

Během roku byla věnována velká pozornost vnitřnímu upevnění a rozvoji, byly uspořádány kursy instruktorů ve městech a též provinciích Lotyšska. Nyní má SSS 106 sekcí s 5000 členy. Jejím vůdcem je od počátku poslanec Bruno Kalniņš, který reprezentoval lotyšskou dělnickou jednotu na všech sjezdech Internacionály dělnického sportu a v roce 1927 byl zvolen sekretářem této Internacionály.

Velmi čilou činností organisátorů a vůdce stala se lotyšská dělnická jednota jednou z nejdisciplinovanějších a úspěšných sportovních organizací Lotyšska.

LOTYŠSKÁ LÁZEŇSKÁ A LÉČEBNÁ MÍSTA.

Díky výhodné geografické poloze Lotyšska, mezi Ruskem, Polskem a východním mořem, jsou jeho obchodní a přístavní místa (Riga, Liepaja, Ventspils) styčnými body ve východomořském obchodu. Ale též léčebná a lázeňská místa poskytují cestujícím zotavení a tolik krásného a příjemného, že se turistický a lázeňský ruch rok od roku rozmáhá.

Jedním z nejdůležitějších lázeňských míst v Lotyšsku, které jak svými přírodními krásami, tak i klimatickou a geografickou polohou může soutěžit se všemi severoevropskými lázněmi — jest to t. zv. „Rižské pobřeží“. Rozprostírá se asi 20 km od Rigy podél severovýchodního pobřeží mezi řekou Leelupe a mořem. Je to úzký, bohatě zalesněný pruh země, kde jsou rozseta lázeňská místa. Silný lázeňský ruch Rižského pobřeží podporuje tamní laciný a zdravý letní pobyt. Cizinci vyhledávají Rižské pobřeží stále častěji. Již před válkou přicházeli, kdož potřebovali zotavení, ze všech dílů Ruska; dnes jsou to i mnozí jiní cizinci, kteří zde hledají zdraví, oddech i krásy přírodní.

Pro nemocné, pobývající v lázních, jsou na pobřeží velká sanatoria, zařízení podle nejmodernějších požadavků, jako na př. sanatoře „Marienbad“ v Majori a „Edinburg“.

Poslední dobou jsou zde zavedeny speciální metody léčebné, jako minerální a uhličité lázně, slatinné obklady a slatinné lázně. V hlavní sezoně zprostředkují spojení zvláštní vlaky, jezdící v půlhodinových intervalech z Rigy. Komu však tolik nezáleží na čase, tomu budiž doporučena jízda parníkem. Jednotlivá místa Rižského pobřeží mají tato jména: Priedaine, Bulli, Bulduri, Edinburg, Majori, Dubulti, Melluži a Asari. První čtyři jsou luxusnější lázeňská místa, ale větší klid nalézají hosté v posléze jmenovaných lázních.

Ideální mořské lázně jsou v druhém velkém městě lotyšském — Liepaje (Libavě). Libava dobyla si již dávno jména

dobrých mořských lázní, neboť je zde výborné koupaliště a znamenité klima. Čistý, ozonem prosycený lesní a mořský vzduch jest nesporně občerstvující a nervy silící. Vedle přirozených léčivých prostředků — vzduchu, slunce a vody — má Liepaja též moderně zařízený vodoléčebný ústav, v něm se s velkým úspěchem léčí tyto nemoci: nervové choroby, neuralgie, srdeční, chronické a revmatické nemoci atd. Počet návštěvníků rok od roka stoupá. Cenové poměry jsou velmi výhodné, rovněž lázeňské taxi.

Mezi léčebnými lázněmi lotyšskými jsou na prvním místě *Kemeri*. Jejich pověst sahá daleko za hranice Lotyšska a tisíce návštěvníků z celého světa hledá uzdravení u jejich léčivých pramenů. Již v době míru vykazovaly tyto lázně velmi silnou frekvenci. *Kemeri* leží bezprostředně u mořského pobřeží a proto jest tamní klima velmi mírné. Přírodním léčidlem jsou zde alkalické sirné vody, rašelina a slatina. Znamenitost sirných pramenů *Kemeri* tvoří silný obsah sirouhlíku a kyseliny uhličitě. Revmatismus, nervové nemoci, ochrnutí, dna a ženské nemoci jsou zde léčeny s velkým zdarem.

Baldone patří k nejstarším léčebným místům lotyšským. Je jen 34 km vzdáleno od Rigy a položeno v krásných lesích. Minerální pramen těchto lázní patří jako u *Kemeri* ke studeným sirným vodám a svými účinky značně se podobá pramenům *Kemeri*. *Baldone* je mimo to též znamenitým vzduchovým léčebným místem s nádherným okolím, takže je lze doporučiti jako krásné místo letního pobytu.

Jedno z nejkrásnějších a nejoblíbenějších výletních a zotavovacích míst Lotyšska je *Livonské Švýcarsko*. Jest to idyllický a půvabný kraj, propletený řekami a pahorky *Gauja* u stanice *Sigulda*, která je od Rigy vzdálená 2 hodiny. *Sigulda* je malý městys, který však má nejlepší podmínky vzrůstu. Přistavuje se tam stále mnoho nových vilek, které slouží k pobytu letních hostů. Ve středu městyse jest zámek se zříceninami. Zámecký objekt jest nyní přeměněn v ozdra-

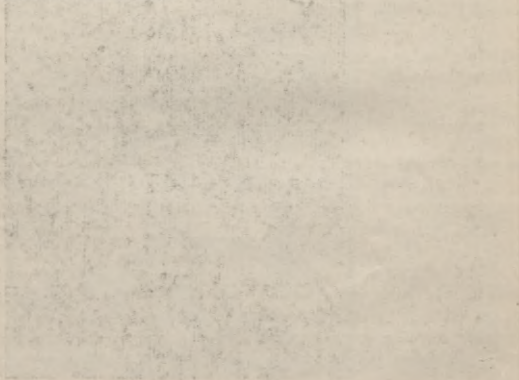

Rižské mořské pobřeží.

vovnu pro spisovatele a žurnalisty. Se zřícenin je krásný pohled na údolí Gauja a na protilehlé vrchy. Návštěva Livonského Švýcarska patří vždy do cestovního programu každého návštěvníka Lotyšska. Zaopatření poskytují komfortní pensionáty. Cena pokoje s celým zaopatřením je zde rovněž jako na Rižském pobřeží a ostatních léčebných místech Lotyšska latů 8 (Kč 40 až 50) denně. V sanatořích a léčebných ústavech je denní cena pense bez pokoje latů 6 až 8 (Kč 40 až 50).

Mezi lesní a vzdušná místa patří *Ogre*, v jehož blízkosti se nalézají nádherné a rozsáhlé lesy a zajímavé starolotyšské zámky. *Ogre* bývá navštěvováno pro své svěží zdravé a čisté klima, zvláště osobami, stíženými chorobami plicními.

Rok od roku vzrůstá počet návštěvníků Lotyšska. Všichni, kdož hledají osvěžení, zdraví, krásu a zábavu, najdou vše to v lotyšských lázních a léčebných místech. Přírodní krásy, koupaliště a léčivá síla lotyšských lázní nedají nikomu zapomenouti této země.

DOSLOV.

V těžkých letech po světové válce našlo Lotyšsko, které bylo tehdy odkázáno téměř jen samo na sebe, s dostatek sil, nejen aby uchovalo svoji svobodu, ale aby též vybudovalo svůj státní život a přikročilo k znovuzřízení hospodářského a kulturního života. Lotyšské písemnictví a umění se v posledních letech silně vyvinulo. Lotyšsko má spisovatele, jejichž díla jsou překládána do mnohých evropských jazyků; jeho hudební život a výtvarné umění též nejsou západoevropským národům neznámé.

Lotyšské zemědělství kráčí vstříc skvělému vývoji. Lotyšský průmysl, který byl válkou úplně zničen, jest obnoven. V evropském hospodářském životě zaujímá Lotyšsko, jako zásobitel potravinami a zemědělskými produkty, pevné místo. V evropské výměně zboží připadá Lotyšsku pozoruhodné místo: podle dat knihy „Deutschlands wirtschaftliche Lage an der Jahreswende 1925/26“ bylo Lotyšsko jako dodavatel západní a střední Evropy z 26 evropských států na druhém místě tím, že 87·5 procent celého vývozu šlo do západní a střední Evropy a 90·9 procent do Evropy vůbec. Naproti tomu z celého švédského vývozu jde pouze 78·5 procent do Evropy, z Anglie 33·9 procent, z Francie 61·5 procent, z Československa 78·1 procent atd. Teprve nedávno vystoupilo Lotyšsko na světový trh jako dodavatel zboží, avšak nemůže býti pochyby, že se v tomto směru ještě zdokonalí.

Zmíňme se ještě o jedné otázce, která je často přetřásána zahraničním tiskem, zda může býti Lotyšsko trvale neodvislým státem. Pochybnosti v této věci vyslovené opírají se o domněnku, že Rusko je od Baltických přístavů odříznuto a při obnovení ruského hospodářství sáhne mocí po těchto přístavech. Nehledíc k tomu, že by to bylo neslýchané porušení všech právních zásad, nutno uvážiti ještě tyto okolnosti:

1. Rusko podrželo si celou řadu přístavů na severu; přístav Leningradský zabezpečuje přístup k Baltickému moři, Murmansk a Archangelsk k oceánu,

2. hlavní území ruského exportu jsou u Černého moře, na němž má Rusko znamenité přístavy,

3. baltickými přístavy procházejí zcela nerušeně ruský len, máslo, vejce a p. Také o neomezený transit obilí je postaráno. Není tedy možno mluvit o hospodářském odříznutí Ruska. Transitní tarify jsou pro Rusko výhodné a baltické státy vydávají značné obnosy, aby průvoz oživily.

Mimo to jsou baltické státy jednotná národní území se zcela různými národnostmi, než Rusové, kteří mluví jiným jazykem a mají jiná náboženství a jsou na zcela jiném stupni vývojem.

Hned v prvních letech své politické neodvislosti získalo Lotyšsko důvěru a všeobecnou úctu všech národů. Jako jiné malé státy, též Lotyšsko má nárok na samostatný státní život a to tím spíše, že dokázalo svou schopnost obnovením celého hospodářského a kulturního života.

O B S A H

Zeměpisný přehled	7
Obyvatelé	12
Stručný historický přehled	18
Organisace státu	24
Národní obrana	31
Ústava lotyšské republiky	34
Zahraniční politika Lotyšska	46
Lotyšské zemědělství	49
Lotyšský průmysl	54
Vnitřní a zahraniční obchod Lotyšska	60
Finanční přehled	65
Sociální poměry v Lotyšsku	70
Přehled lotyšské kultury:	
Vzdělání lidu	73
Literatura	76
Výtvarné umění	82
Sochařství	86
Hudba	88
Sport	91
Lotyšská lázeňská a léčebná místa	93
Doslov	97

SEZNAM VYOBRAZENÍ

President republiky lotyšské	^{A. Kviesis.} G. Zemgals - - -	mezi 6 a 7
Lotyšské kroje	- - - - -	11
Dům Černohlavců v Rize	- - - - -	17
Riga. Pohled	- - - - -	25
Dr. Pauls Kalniņš, předseda sněmovny	- - - - -	33
Riga s hradem, v němž sídlí státní president	- - - - -	39
Hugo Celmiņš, ministerský předseda	- - - - -	45
Exportní přístav Riga	- - - - -	61
Státní museum v Rize	- - - - -	77
Národní opera v Rize	- - - - -	87
Rižské mořské pobřeží	- - - - -	95

LATVIJA

Mēroga 1:3.000.000

0 10 20 30 40 50 km

PASKAIDROJUMI

○ APRINĀKU PILSETAS

● Pilsētas

● Uzreiz apdzīvotais pilsēt

○ Mēlās un ciemi

ROBEŽAS

valsts

apdzīvotā

apriņķu

UZELZSCEĻI

dzelzceļi

autoceļi

ceļi

A. Džija un P. Mestņiks Kartogrāfiskais institūts, Rīga

- Sv. 10. Prof. MUDr. Ant. Trýb: Pohlavní zdravotěda. Kč 3—**
Podstata pohlavních nemocí. — Sociální význam. — O prostituci. — Jak se uvarujeme nemocí pohlavních. — Boj proti pohlav. nemocem.
- Sv. 11. Prof. Jar. David: Míry, váhy, peníze. Kč 4-50**
Soustava metrická čili dekadická (míry délkové, plošné, kubické, duté). — Anglická a ruská soustava. — Přepočítávání. — Peníze. — Měnné poměry v Evropě a nejdůležitějších zemích zámořských. — Srovnávací tabulky.
- Sv. 12. Dr. B. Vydra: Základy českého pravopisu. Kč 4-50**
- Sv. 13. Doc. Dr. V. Joachim: Naše ústava. Kč 10-20**
Občan a ústava. — Moc zákonodárná. — President republiky, jeho volba, zastupování, pravomoc. — Vláda. — Ministerstva. — Moc soudcovská. — Základní práva a povinnosti občanské.
- Sv. 14. A. Bernásek: Co má vědět návštěvník divadla (Dokončení sv. 4.) Kč 6—**
- Sv. 15. Prof. A. Cmíral: Základní pojmy hudební. Kč 6-70**
Populární výklad návštěvníkům koncertů a opery s četnými notov. příklady. — Zvuk, tón. — Hudební pismo. — Druhy not a pomlček. — Klíče a jména not. — Ladění. — Takt. — Rytmus. — Tempo. — Atd.
- Sv. 16. Dr. C. Čechrák: Národní hospodářství v základních heslech. Kč 5-20**
Kapitál. — Organ. práce. — Krise. — Kartely, trusty. — Družstevnictví. — Hodnota a cena. — Cenové zákony. — Monopol. — Drahota. — Dýchod. — Peníze. — Obchod. — Bursa. — Ovér. — Atd.
- Sv. 17. Dr. Václav Vojtěšek: Naše státní znaky. Kč 11-50**
Znak král. čes. — Znak Moravy, Slezska, Lužice, Lucemburska atd. — Užívání znaků. — Znaky čes. za Rak.-Uh. — Za revoluce. — Dnešní znaky. — Atd. — Barevná příloha.
- Sv. 18. Prof. Dr. Vlad. Ryšavý: Počty pro každého. Kč 4-50**
Soustava desítková: sečítání; násobení; dělení; o zlomcích, trojčlenka, počet procentový, úrokový, řetězový, zmnožování, odmnožování atd.
- Sv. 19. Prof. Ad. Cmíral: Základní pojmy hudební, II. díl. Kč 6-20**
(Pokračování sv. 15.)
- Sv. 20. Doc. MUDr. J. Horák: Ošetřování nemocných. Kč 6-20**
Pokoj nemocného a jeho zařízení (teplota, osvětlení a pod.). — Ošetřování nemocného. — Provádění lékařských předpisů atd.
- Sv. 21. Prof. Adolf Cmíral: O hudebních formách a skladatelích. Kč 7—**
Díla „Základní pojmy hudební“ část třetí (dokončení).
- Sv. 22. Prof. Dr. K. Rón: Naučný slovníček fyzikální. Kč 13-50**
Z oboru: absolutní, aeroplány, baterie, dalekohled, dynamo, elektřina, fata morgana, film, kinematografie, magnet, radium, radio-telegrafie atd.
- Sv. 23. Prof. Dr. Josef Král: Filosofický slovníček. Kč 7—**
- Sv. 24. Dr. Fr. Procházka: O žaláři, jeho dějinách a organisaci. Kč 3-90**

Možno objednat nebo koupiti všechny vyšlé svazky nebo jednotlivé z nich přímo u nakladatele (Vesmír, Praha VII., Dobrovského č. 29) neb u každého knihkupece.

327

NAKLADATELSTVÍ VESMÍR

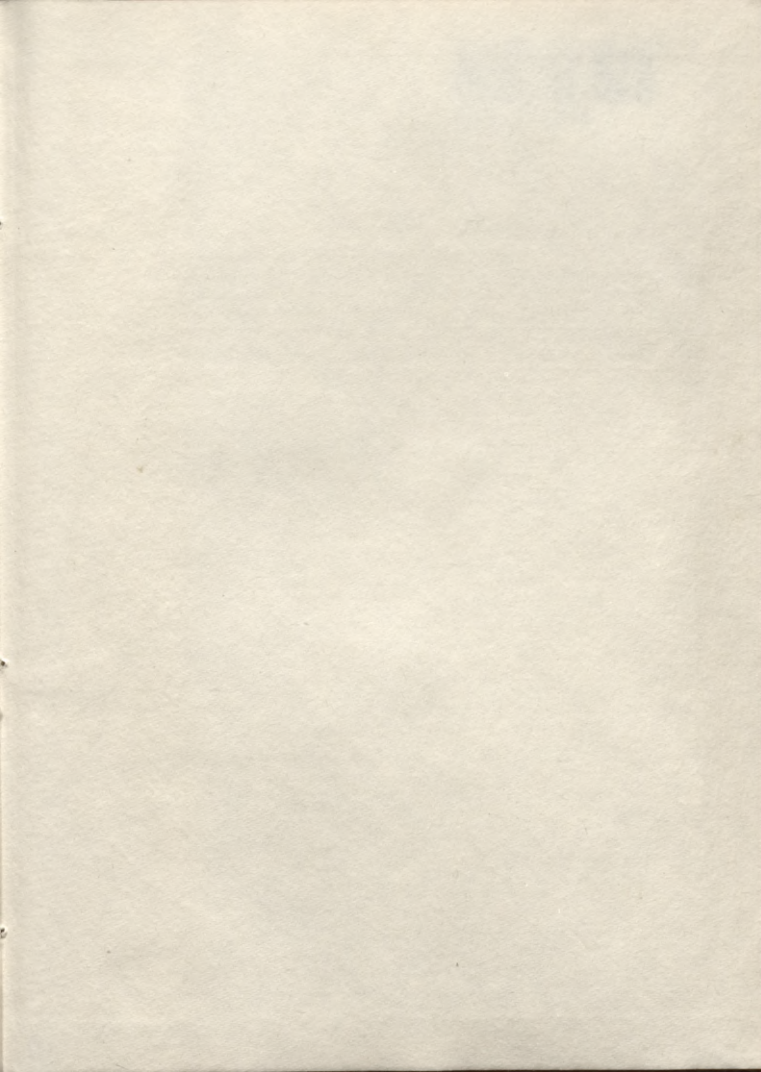
vydává redakce vynikajícího českého spisovatele a publicisty prof.
dra Nikolaua historickou knihovnu pro široké vrstvy čtenářstva
pod názvem

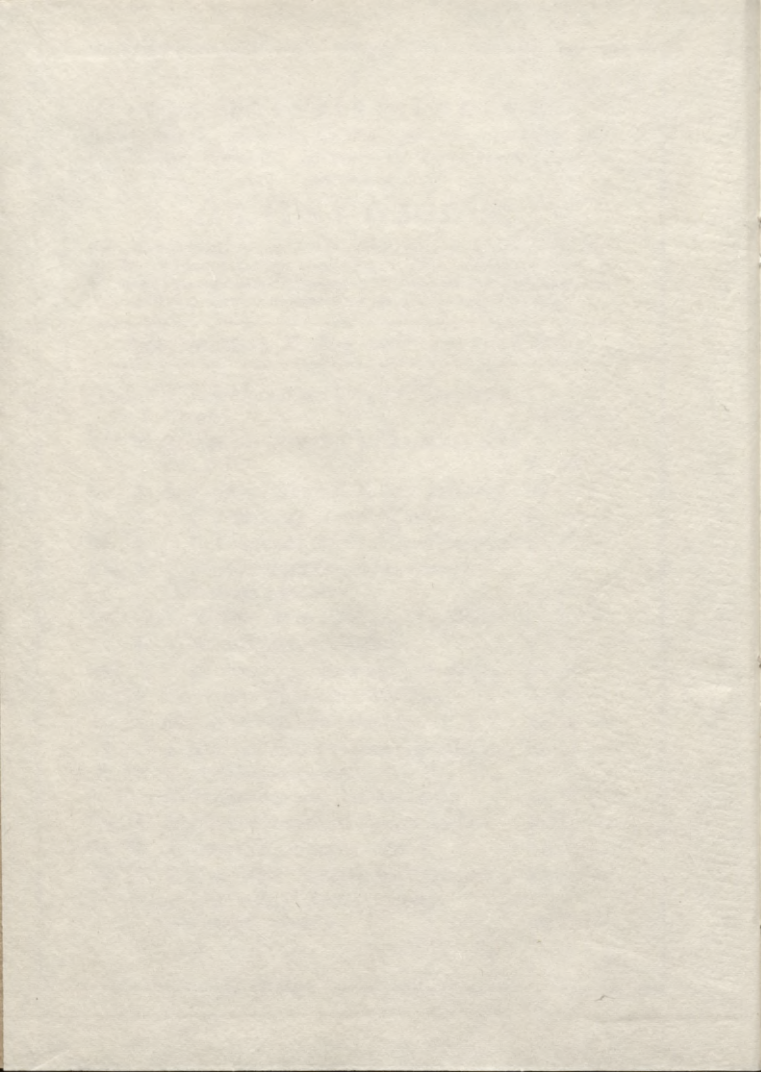
„Z DÍLNY OSUDU“.

Knihovna má široký rámec, protože přináší práce, které umožní českému
čtenáři nahlédnouti do dějin jiných národů, ať již ve formě životopisů, ať
v podobě výňatků z velkých dějepisných děl, nebo menších pojednání nebo
povědek a románů, v nichž je věrně vystižena nálada určité doby.

Počátkem sbírky „Z dílny osudu“ jsou tyto svazky:

Sv. 1. N. I. Kostomarov: Ivan IV. Vasiljevič
Hrozný	Kč 13'—.
Sv. 2. Erckmann-Chatrian: Příhody nováčka
z r. 1813	Kč 20'—.
Sv. 3. A. Voltaire: Karel XII., král švédský	Kč 14'—.
Sv. 4. T. B. Macaulay: Lord Clive	Kč 13'—.
Sv. 5. L. V. Polovcov: Rytíři trnové koruny	Kč 15'—.
Sv. 6. V. Chabr: Nejtěžší chvíle Unie
(Abraham Lincoln)	Kč 25'—.
Sv. 7. A. Voltaire: Karel XII., král švédský	Kč 14'—.
Sv. 8. N. N. Karamzin: Lžidimitrij	Kč 15'—.
Sv. 9. R. Forbesová: Sultán hor el Raisuni	Kč 24'—.
Sv. 10. Erckmann-Chatrian: Waterloo	Kč 20'—.
Sv. 11. G. Lenôtre: Záhada templu	Kč 15'—.
Sv. 12. K. Müller: Vznik a sláva byzantské říše	Kč 24'—.
Sv. 13. L. Puškin: Pugačevština
N. I. Kostomarov: Steňka Razin	Kč 17'—.
Sv. 14. K. Müller: Soumrak byzantské říše	Kč 16'—.
Sv. 15. A. Jenne: Z temnoty věků	Kč 25'—.
Sv. 16. P. P. de Ségur: Napoleonův pobočník	Kč 17'—.
Sv. 17. A. Jenne: Bohatýrské pověsti
západních národů	Kč 15'—.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309114368